

MAAKUNTAKAAVAN TOTEUTUKSEN SEURANTA 2000-2010 JA TOTEUTTAMISSUUNNITELMA 2025 MAAPOLITIIKAN SEUDULLISET NÄKYMÄT 2000-2025

Johdanto

Maankäyttö- ja rakennusasetuksen 2. pykälän mukaan maakunnanliiton tulee huolehtia maakunnansuunnittelun edellyttämästä alueiden käytön, alue- ja yhdyskuntarakenteen, rakennetun ympäristön sekä kulttuuri- ja luonnonympäristön tilan ja kehityksen seurannasta alueellaan. Ympäristöministeriön ohjeiden mukaan maakuntakaavoissa tulee osoittaa erillisillä merkinnöillä uusi ympäristöä olennaisesti muuttava maankäyttö.

Maakuntakaavoitus ja seutukaavoitus edustavat ns. rullaavaa suunnittelua, jossa käytännössä on valtuustokausittain (kuva 1) laadittu seutukaavoja, nytemmin maakuntakaavoja perustuen maankäytön ja ympäristön muuttuneiden olosuhteiden ja toimintojen sekä ympäristön tilan jatkuvaan seurantaan. Lähtökohtana seurannassa on jatkuva selvitystyö, osallistuminen kuntakaavoitukseen ja seutuyhteistyöhön sekä valtakunnallisten laajojen kehittämistarpeiden seurantaan. Osaseutukaavojen summana on valmistunut ensimmäinen kokonaisseutukaava 1984. Toisen polven kokonaisseutukaava valmistui 1996. Uuden maankäyttö- ja rakennuslain mukainen maakuntakaava laadittiin 1984 kokonaisseutukaavana, joka on kolmannen polven kokonaisseutukaava.

Kanta-Hämeen maakuntakaavoitustyö käynnistyi vuonna 2000, jolloin tehtiin kaavan aloituspäätös. Keskeinen lähtöaineisto oli voimassa oleva seutukaava, joka edusti seutukaavoituksen toisen vaiheen uudistettua kokonaisseutukaavaa. Myös tarvittava selvitystyö oli jo silloin käynnissä. Aloitus-, tavoite- ja valmisteluvaiheen jälkeen 2004 maakuntavaltuusto hyväksyi maakuntakaavan, jonka valtioneuvosto vahvisti 2006. Lopullisen lainvoiman maakuntakaava sai loppuvuodesta 2007, KHO:n käsiteltäessä maakuntakaavasta tehdyt valitukset (kuva 2).

Kanta-Hämeen maakuntakaavan tavoitevuodeksi valittiin 2025. Maakuntakaavan toteutuksen seuranta 2000-2010 ja toteuttamissuunnitelma 2025 lähdettiin valmistelemaan KHO:n päätöksen jälkeen. Tarkoituksenmukaiseksi seurantajaksoksi muodostui ensimmäisen kymmenen vuoden jakso. Tämän pituinen aika mahdollistaa riittävän pohjan kaavaratkaisujen ja kaavan mitoitusperusteiden toimivuuden arvioinneille. Raportissa käytetyt RHR-rekisteritiedot ulottuvat vuoteen 2009. Lisäksi asetuksen vaatiman seurannan ohella suunnitelmaan sisällytettiin maakuntakaavan sisältämien uusien maankäyttöratkaisujen

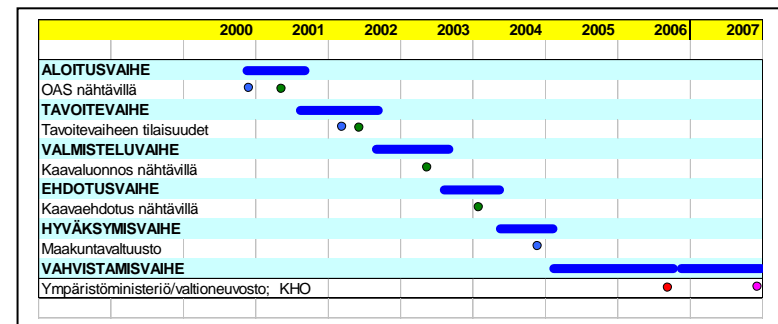
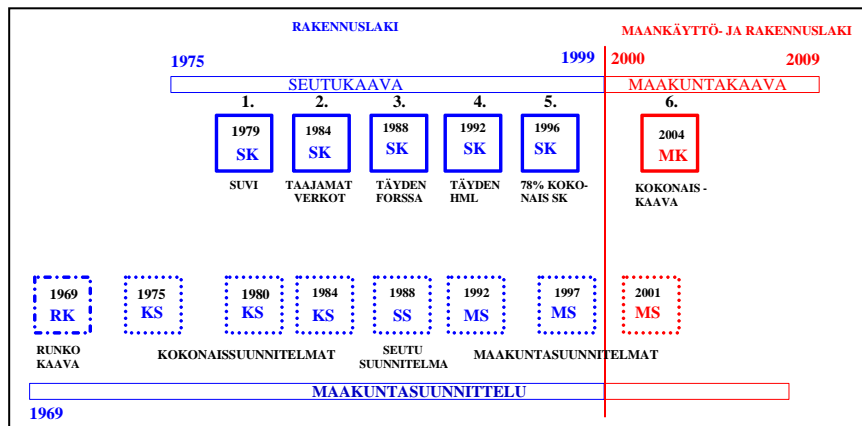
ja niihin liittyvien isojen kehittämis- ja rakentamishankkeiden toteuttamissuunnitelma. Sen ensimmäinen vaihe sisältää ensimmäisen 10 vuoden aikana toteutuneet hankkeet (2000 – 2010). Toinen vaihe sisältää seuraavan viiden vuoden hankkeet (2011 –2015). Kolmas vaihe sisältää keskipitkän tähtäimen hankkeet (2016 - 2025)ja neljäs vaihe pitkän aikavälin hankkeet (yli 2025). Viides vaihe tarkoittaa hankkeita, jotka eivät tule toteutumaan.

Kanta-Hämeen ensimmäisen maakuntakaavan seurantaohjelman ja toteuttamissuunnitelmana perusaineistoyön on tehnyt ja laatinut diplomi-insinööri Hannu Raittinen. Työtä on valvonut suunnittelupäällikkö Heikki Pusa Hämeen liitosta.

Hämeenlinnassa 15. 12. 2011

Kuva 1: Seutukaavoituksen ja maakuntakaavoituksen kehitys ns. rullaavana suunnitteluna. Seutukaavat muodostavat maakuntakaavan keskeisen lähtöaineiston

Kuva 2: Maakuntakaavaprosessi 2000 - 2007

1. Maakuntakaavan sisällölliset ratkaisut ja niiden toteutustavat kaavoituksen ja erityislainsäädännön kautta

Maakunnan kehittämistyö jakaantuu kahteen lakisääteiseen osaan aluesuunnitteluun ja aluekehittämiseen. Maakunnan suunnittelun tehtäviin kuuluu maakuntasuunnitelman, maakuntakaavan ja maakuntaohjelman laadinta. Toimintaa on ohjannut maankäyttö- ja rakennuslaki sekä laki alueellisesta kehittämisestä, nykyisin aluehallintolaki. Aluesuunnittelulla ja maakuntakaavalla luodaan puitteita maakunnan fyysistä lähtökohdista aluekehittämiselle ja toimivalle aluerakenteelle. Keskeisenä tavoitteena tässä työssä on maakunnan asukkaiden elinmahdollisuuksien ja elämisen tason turvaaminen ja parantaminen.

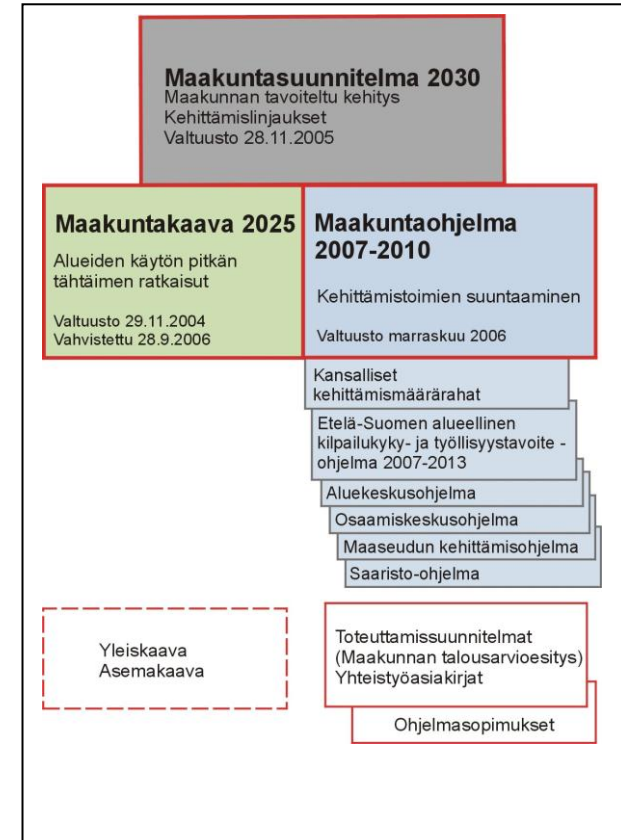
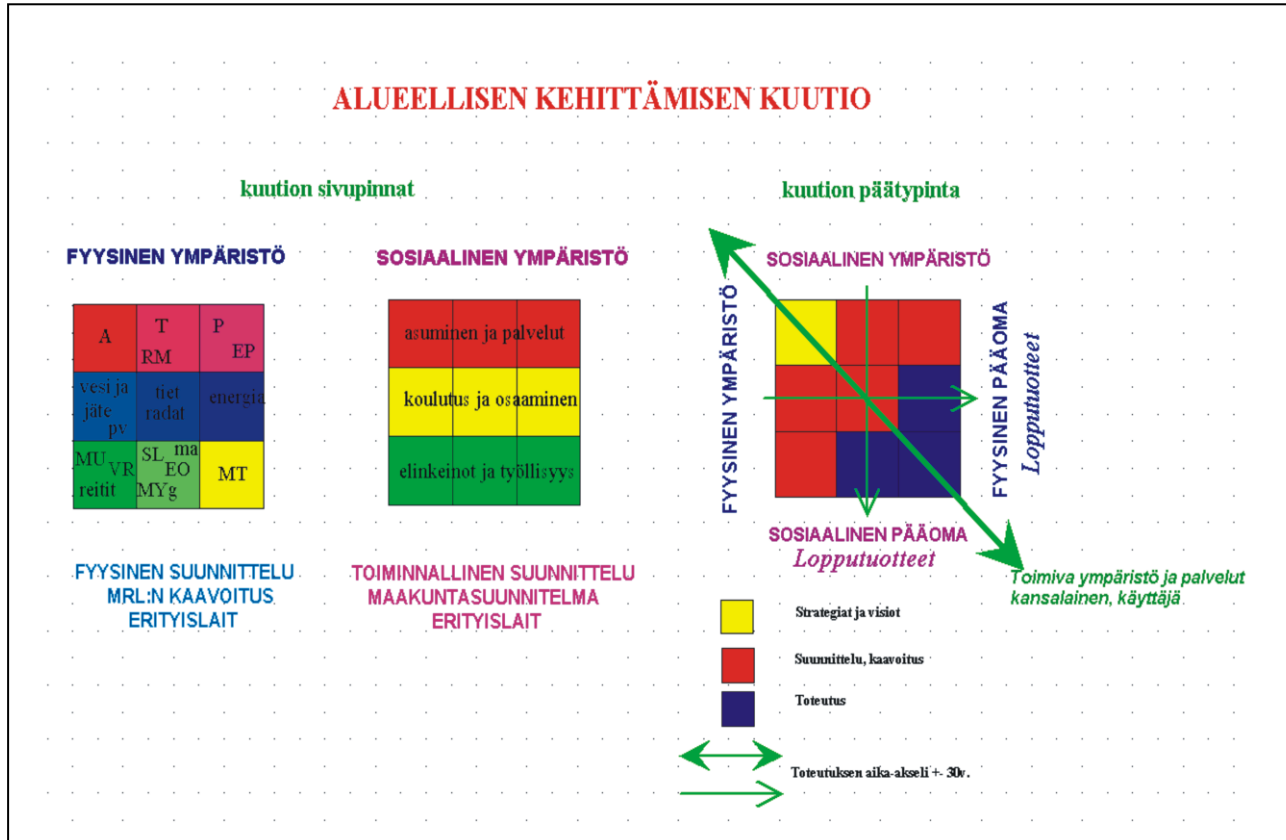
Maakuntasuunnitelmassa määritellään maakunnan tavoitteellinen ja kokonaisvaltainen pitkän aikavälin kehitys ja luodaan sen vaatimat kehittämislinjaukset. Maakuntasuunnitelman kehittämistavoitteita toteutetaan maakuntakaavalla, joka on pitkántähtäimen maakunnallinen maankäytön suunnitelma ja aluekehittämisohjelmalla, nyttemmin maakuntaohjelmalla, joka on lyhyen aikavälin toiminnallista toteutusta ohjaava suunnitelma. Kuvat 3 ja 4 kuvaavat maakuntakaavan ja maakuntasuunnitelman luonnetta ja kytkeytymistä toisiinsa toiminnallisena kokonaisvaltaisena suunnitteluna. Samalla kuva ilmentää sitä pitkää aika-akselia, missä suunnittelua tehdään strategioista suunnittelun kautta toteutukseen ja miten maakuntaohjelma ja sen toteuttamissuunnitelma sekä kuntakaavat ja muu toteutuslainsäädäntö kytkeytyvät toisiinsa.

Maakuntakaavalla luodaan edellytykset hyvälle elinympäristölle, edistetään maakunnallisesti tarkoituksenmukaisen alue- ja yhdyskuntarakenteen kehittämistä, alueiden käytön ekologista kestävyttä, ympäristön- ja talouden kannalta kestäviä liikenteen ja teknisen huollon järjestelyitä, vesi- ja maa-ainesvarojen kestävää käyttöä, maakunnan elinkeinoelämän toimintaedellytysten edistämistä, maiseman, luonnonarvojen ja kulttuuriperinnön vaalimista ja virkistykseen soveltuvien alueiden riittävyyden turvaamista. Keskeistä on turvata alueiden käytön taloudellisuus ja se ettei maakuntakaavasta aiheudu kohtuutonta haittaa. Tavoitteena on myös turvata jokaisen osallistumismahdollisuus sekä suunnittelun laatu, vuorovaikutus ja avoin tiedottaminen.

Maakuntakaava sisältää yleispiirteisen suunnitelma alueiden käytöstä maakunnassa. Se on maankäyttöä koordinoiva ja erilaisia viranomaisien maankäyttösuunnitelmia yhteen sovittava suunnitelma. Maakuntakaavaa varten on laadittu osallistumis- ja arviointisuunnitelma ja kaava on käynyt laajan tavoitevaiheen keskustelun sidosryhmäneuvotteluineen, seutukuntafoorumeineen ja asukastilaisuuksineen. Näiden pohjalta on hyväksytty maakuntakaavan tavoitteet. Valmisteluvaiheessa maakuntakaavaluonnos ja ehdotusvaiheessa maakuntakaavaehdotus on käynyt läpi laajat kuulemis-, nähtävillä olo ja lausuntokierrokset, miltä pohjalta lopullinen maakuntakaavaehdotus valmistui maakuntavaltuuston lopullista hyväksymispäätöstä varten.

Kuva 3: Fyysisen ja toiminnallisen suunnittelun kokonaisuus aluesuunnittelussa ja –kehittämisessä

Kuva 4: Maakunnan suunnittelujärjestelmä

Maakuntakaavaa toteutetaan taajama ja rakentamisalueiden osalta pääsääntöisesti yleiskaavoituksen ja asemakaavoituksen kautta. Tällöin maakuntakaava on ohjeena alemman asteiselle kaavoitukselle. Liikenneverkon toteutus perustuu maakuntakaavasta suoraan tie- ja ratalakiin tai vesi ja ilmailulakiin. Taajamissa katu- ja kevytliikenneverkon perustuu yleis- ja asemakaavoihin. Liikenneverkon toteutus tapahtuu erityislainsäädäntöön perustuvan suunnittelujärjestelmän kautta. Linjaverkot toteutetaan lunastuslakiin perustuen. Maa-ainesten otto perustuu maa-ainelakiin. Turpeenotto ympäristönsuojelulakiin. Luonnonsuojelualueet toteutetaan suoraan luonnonsuojelulla. Virkistysalueet toteutetaan joko alemmanasteisen kaavoituksen kautta taajamissa tai suoraan maanhankinnalla ja hoito- ja käyttösuunnitelmilla. Ulkoilureittien

ja muiden vastaavien reittien toteutus perustuu ulkoilulakiin. Pohjavesialueiden suojaus perustuu vesilakiin. Kiinteät muinaisjäännökset on suojeltu muinaismuistolalla. Rakennussuojelullisesti arvokkaat rakennukset ja miljööt suojellaan taajamissa asemakaavoituksella ja maaseudulla rakennussuojelulla. Luonnonmaisemat ja kulttuurimaisemat eivät vaadi varsinaista toteutusta. Niiden maisemalliset arvot voidaan turvata erityislainsäädäntöön liittyvillä toimenpiteillä mm. liittyen maa-ainelakiin, metsälakiin, maankäyttö- ja rakennuslakiin. Myös maatalouteen liittyvä taloudellinen toiminta edistää maisemallisia ja ympäristöllisiä tavoitteita. Luonnonsuojelulla voidaan erityisen arvokkaissa luonto- ja kulttuuriarvoja sisältävissä kohteissa perustaa erillisiä maisemansuojelualueita.

2. Väestön kehitys

Väestö on kasvanut kymmenvuotisjaksolla 5,6 % koko Kanta-Hämeessä vuosikasvun ollessa 0,51 %. Riihimäen seudun kasvu on ollut voimakkainta 9,6 % ja Hämeenlinnan seudulla 6,6 %. Kuitenkin Janakkalan kasvu on ollut Riihimäen seudun tasolla, 9,6%. Forssan seudun väestö on vähentynyt 11 vuodessa 1,6 %. Ainoastaan Tammelassa ja Jokioisilla väestö on kasvanut. Kyse on lähinnä seutukunnan sisäisestä muutosta. Maakunnassa väestönkasvu on ollut erityisen voimakasta 2005-2008 välisenä aikana.

Taulukko 1

KANTA-HÄMEEN VÄESTÖ 31.12. KUNNITTAIN V. 1980-2010, aluejako 2010 mukaan																
KUNTA	1980	1985	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	KASVU % 11v
HAMEENLINNA 3) 4)	59224	59767	61222	62080	63033	63207	63539	63779	64111	64271	64905	65421	66131	66455	66829	6,0
HATTULA	7391	7999	8724	9108	9131	9151	9165	9199	9281	9332	9445	9444	9571	9625	9657	5,8
JANAKKALA	15160	14843	15301	15462	15419	15401	15483	15517	15661	15871	16115	16405	16589	16795	16892	9,6
RIIHIMÄKI	23971	24366	25000	25838	26173	26268	26341	26654	26847	27069	27503	28023	28536	28587	28803	10,0
HAUSJÄRVI 4)	7264	7434	7943	8143	8107	8173	8171	8290	8343	8419	8536	8574	8647	8826	8815	8,7
LOPPI	6691	6836	7405	7506	7578	7579	7630	7732	7823	7964	8006	8122	8146	8244	8273	9,2
FORSSA	19332	20074	19660	19542	18506	18311	18201	18104	18076	17918	17894	17835	17870	17807	17904	-3,3
HUMPPILA	2779	2733	2707	2679	2586	2626	2610	2584	2595	2600	2582	2566	2537	2524	2506	-3,1
JOKIOINEN	5025	5369	5573	5675	5677	5663	5641	5672	5731	5754	5725	5768	5767	5753	5720	0,8
TAMMELA	5561	5651	5912	6156	6362	6424	6451	6440	6484	6505	6582	6650	6617	6628	6591	3,6
YPÄJÄ	2950	2829	2801	2748	2735	2706	2654	2677	2678	2678	2659	2641	2630	2584	2565	-6,2
KANTA-HÄME 1)	152398	155072	159447	164937	165307	165509	165886	166648	167630	168381	169952	171449	173041	173828	174555	5,6
KAUPUNGIT	102527	104207	105882	107460	107712	107786	108081	108537	109034	109258	110302	111279	112537	112849	113536	5,4
MUUT KUNNAT	49871	50865	53565	57477	57595	57723	57805	58111	58596	59123	59650	60170	60504	60979	61019	5,9
Hämeenlinnan seutu	81775	82609	85247	86650	87583	87759	88187	88495	89053	89474	90465	91270	92291	92875	93378	6,6
Riihimäen seutu	37926	38636	40348	41487	41858	42020	42142	42676	43013	43452	44045	44719	45329	45657	45891	9,6
Forssan seutu 2)	35647	36656	36653	36800	35866	35730	35557	35477	35564	35455	35442	35460	35421	35296	35286	-1,6

1) Kanta-Häme ilman Ypäjää vuoteen 1992 - vuodesta 1993 Ypäjä on kuulunut maakuntaan.
2) Ypäjä mukana seudun luvuissa
3) Hämeenlinnaan liitettiin 1.1.2009 alkaen Hauho, Lammi, Kalvola, Renko ja Tuulos sekä osa Hattulaa (25 asukasta).
4) Hämeenlinnasta liitettiin Hietoinen 1.1.2010 Hausjärvelle (161 asukasta)

*LÄHDE: TILASTOKESKUS

Väestön kasvu luo uusia mahdollisuuksia maakunnassa luomalla uutta kasvupotentiaalia. Ennakoituun rakentamistarpeeseen ja kaavojen mitoitukseen väestönkasvun vaikutus on vain noin kolmasosa. Suurempi vaikutus on väljyyden kasvulla, asuntokannan poistumalla ja ruokakuntakoon pienentymisellä. [Teemakartassa 1 on esitetty väestön määrä 2010 250x250 ruudussa.](#)

3. Kaavoituksen ja maanhankinnan kehitys 2000-2009

Kaavoitus ja maapolitiikka

Maakuntakaavan lähtötiedot ovat 2000-luvun taitteesta. Uuden vuosituhatvuotisen alkuvuosikymmenen aikana asunto- ja tuotantorakentaminen on ollut mittavaa ja vuosikymmenen jälkipuoliskolla koettiin melkoinen noususuhdanne. Kaupunkien ja kuntien yleis- ja asemakaavoitus on ollut vilkasta kaikissa kunnissa. Valmistuneet yleiskaavat 2000-2010 ovat liitteenä ja alla olevissa taulukoissa on asemakaavoitustilanne maakuntakaavan asuntotuotannon reservialueilla sekä kaikilla tuotantotoiminnan alueilla. Pääsääntöisesti yleiskaavoitus kattaa maakuntakaavan taajamarakentamisen alueet. Maakuntakaavan Ar-alueista 5885 hehtaaria on asemakaavoitettu noin 22%. Vastaavasti tuotantotoiminnan alueista, jotka sisältävät myös kaikki vanhat alueet 7080 hehtaaria, on asemakaavoitettu 41%. Seuduittain luvuissa ei ole suuria vaihteluita. Asemakaavoitustilannetta kuvaavat taulukot ovat ohessa.

Merkittävimmät yleiskaavatyöt tarkastelujaksolla, joilla on poikettu maakuntakaavan aluevarauksista, ovat Riihimäen Kalmun alueen osayleiskaava moottoritien länsipuolella sekä Tammelan Sukulan alueen yleiskaava, joka rajoittuu Forssan Kiimassuon alue sekä Tammelan Kaukjärven yleiskaava. Lopen Kormun alueen yleiskaavassa on taajamaa laajennettu lännen ja idän suuntaan. Lopen kirkonkylän taajamassa on selvitetty laajentumissuuntia erityisesti itään ja pohjoiseen. Hattulan keskusta-alueelle on työn alla kokonaisyleiskaava, jossa merkittäviä maakuntakaavasta poikkeavia tuotantotoiminnan laajennuksia moottoritien suunnassa taajaman luoteiskulmalla. Samalla Hattula laatii koko keskusta-alueelle mittavaa asemakaavan kokonaistarkistusta, jossa tarkastellaan koko alueen asemakaavallisia muutos- ja täydennystarpeita. Hämeenlinnassa laadittiin maakuntakaavan aluevarausten länsipuolelle Sammon alueelle Loimalahteen osayleiskaava sekä välittömästi asemakaavat. Alueen rakentaminen on voimakkaasti käynnissä. Hausjärvelle on laadittu Monnin alueen osayleiskaava, jolla maakuntakaavan kaupunkikehittämisen aluetta on maankäytöllisesti viety eteenpäin.

Muita tarkastelujakson yleiskaavoja ovat olleet Hattulan eteläisten alueiden rantaosayleiskaava, Janakkalan Itäisten alueiden rantayleiskaava sekä Harvialan yleis- ja asemakaavat. Harvialan alueen rakentaminen on käynnissä. Lisäksi on laadittu Lammin Evon valtakunnallisen leirikeskuksen yleiskaava, Hämeenlinnan Moreenin yleiskaava, Tammelan Ruostejärven ja Portaan Kaukolan yleiskaavat sekä Ypäjän Ypäjänselän yleiskaava.

Seutukuntaakohtaisia rakennesuunnitelmia on tehty Hämeenlinnan seudulle ja Riihimäen seudulle sekä Janakkalaan. Forssan seudun rakennesuunnitelma valmistui vuosikymmenen vaihteessa.

Maapolitiikan hoito ja kuntien maanhankinta on keskeisellä sijalla joustavassa rakentamisketjussa. Pääsääntöisesti kunnat asemakaavoittavat vain omistamiaan alueita ja aluerakennussopimukset eivät ole juurikaan käytössä yksittäisiä hankkeita lukuunottamatta.

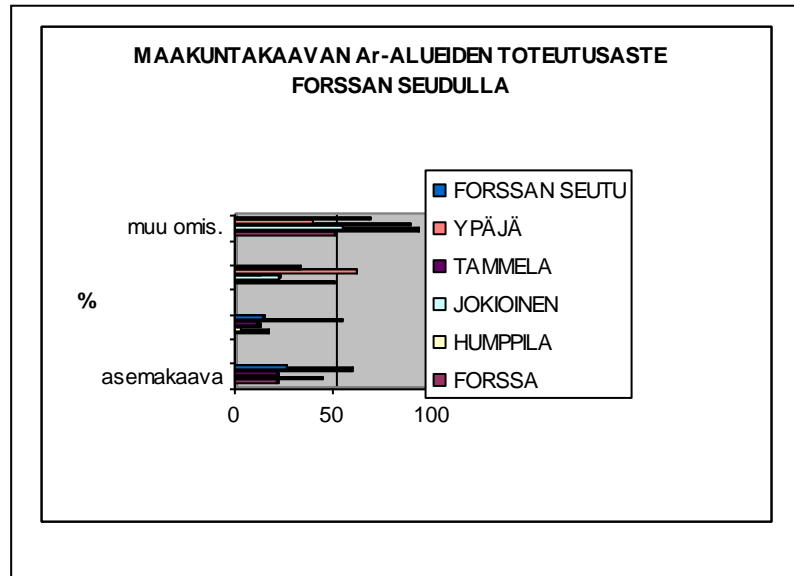
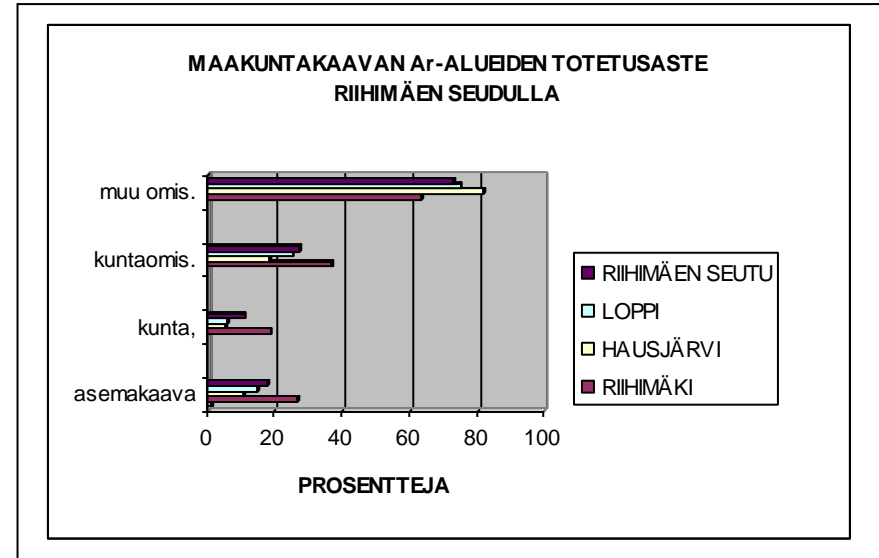
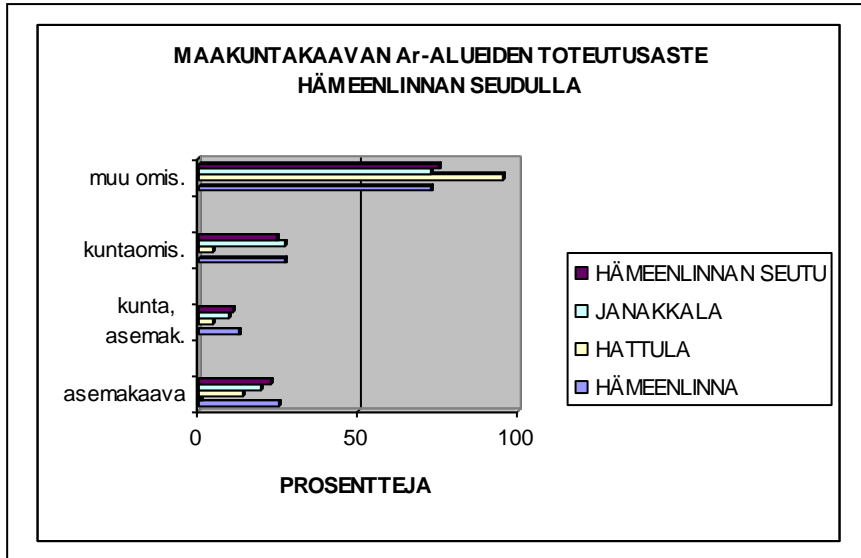
Kuntien maanomistus maakuntakaavan Ar-alueista 5885 hehtaarista on noin 27%, joka on hieman asemakaavoituksen toteutusastetta 22% suurempi. Kuntaomistus asemakaava-alueilla on 12%. Vastaavasti tuotantotoiminnan alueista, jotka sisältävät myös kaikki vanhat alueet, 7080 hehtaaria, kuntien maanomistus on 26%, joka on asemakaavoituksen toteutusastetta 41%, pienempi. Syy eroon ovat nykyisten alueiden toteutuneet tontit, jotka kunnat ovat myyneet toiminnan harjoittajille. Kuntaomistus asemakaavoitetuilla tuotantoalueilla on 13%. Seuduittain luvuissa oheisissa taulukoissa ei ole suuria vaihteluita.

Taulukot 2 ja 3: Asemakaavoitustilanne ja kuntien maanomistus maakuntakaavan Ar- ja T-alueilla

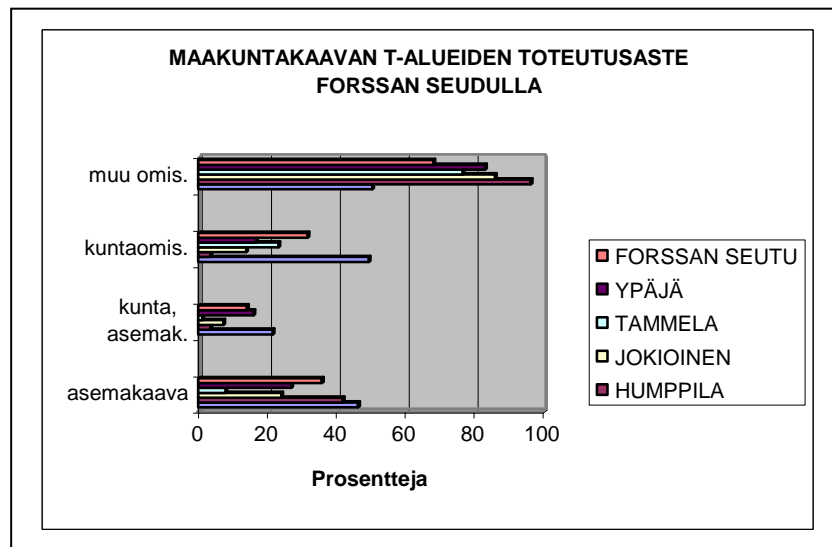
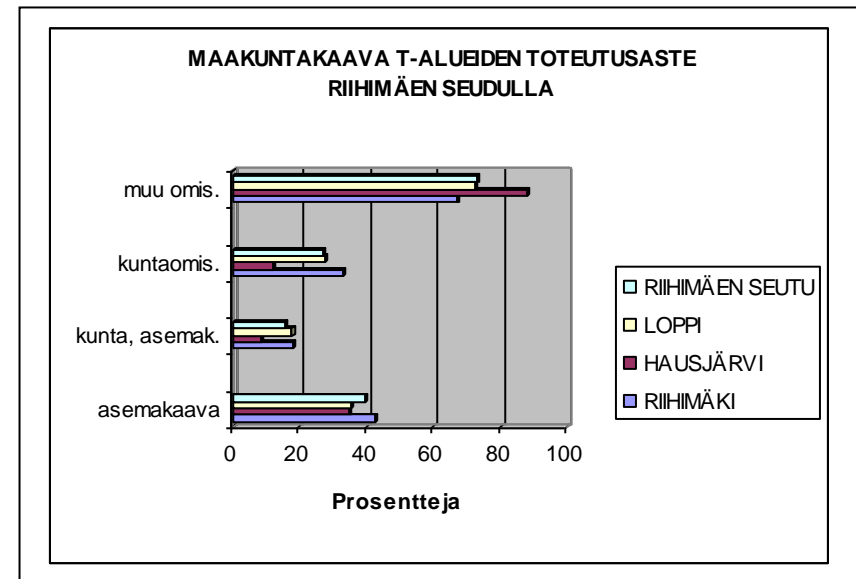
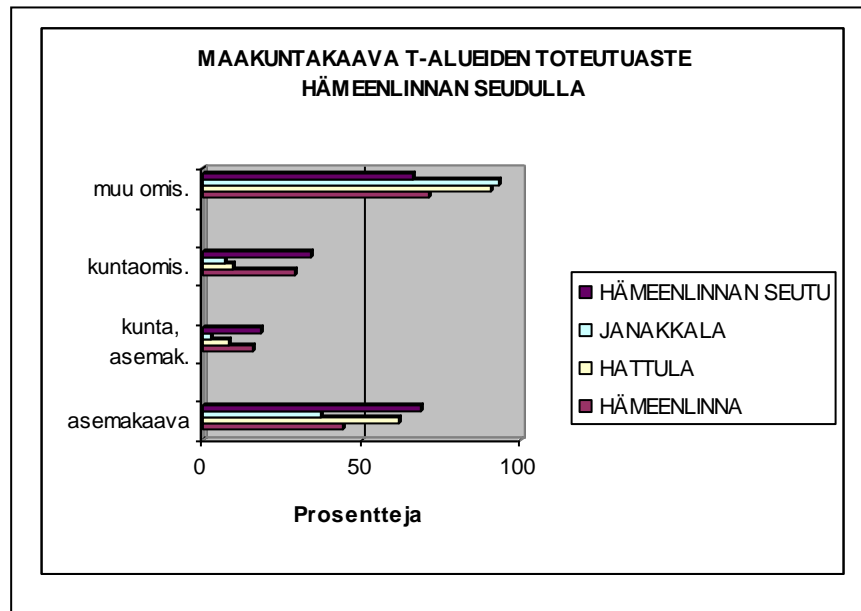
MAAKUNNAN MAAPOLIITTINEN TILANNE 2009											
Maakunatkaavan	Ar-alueet	asemakaava			asemakaava		kuntaomis.		muu omis.		
	ha	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%		
FORSSA	410	86	21,0	67	16,3	206	50,2	204	49,8		
HUMPPILA	121	53	43,8	3	2,5	9	7,4	112	92,6		
JOKIOINEN	238	52	21,8	29	12,2	53	22,3	129	54,2		
TAMMELA	166	34	20,5	18	10,8	20	12,0	146	88,0		
YPÄJÄ	41	24	58,5	22	53,7	25	61,0	16	39,0		
FORSSAN SEUTU	976	249	25,5	139	14,2	313	32,1	663	67,9		
HÄMEENLINNA	1128	240	21,3	140	12,4	343	30,4	785	69,6		
HAUHO	102	53	52,0	10	9,8	15	14,7	87	85,3		
KALVOLA	199	54	27,1	24	12,1	37	18,6	162	81,4		
LAMMI	253	72	28,5	32	12,6	70	27,7	183	72,3		
RENKO	55	14	25,5	10	18,2	16	29,1	39	70,9		
TUULOS	107	33	30,8	16	15,0	17	15,9	90	84,1		
HATTULA	294	41	13,9	13	4,4	13	4,4	281	95,6		
JANAKKALA	946	187	19,8	93	9,8	257	27,2	689	72,8		
HÄMEENLINNAN SEUTU	3084	694	22,5	338	11,0	768	24,9	2316	75,1		
RIIHIMÄKI	741	198	26,7	138	18,6	271	36,6	470	63,4		
HAUSJÄRVI	708	75	10,6	38	5,4	129	18,2	579	81,8		
LOPPI	378	55	14,6	23	6,1	95	25,1	283	74,9		
RIIHIMÄEN SEUTU	1827	328	18,0	199	10,9	495	27,1	1332	72,9		
KANTA-HÄME	5887	1271	21,6	676	11,5	1576	26,8	4311	73,2		

MAAKUNNAN MAAPOLIITTINEN TILANNE 2009											
Maakunatkaavan	T-alueet	asemakaava			asemakaava		kuntaomis.		muu omis.		
	ha	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%		
FORSSA	650	416	64,0	194	29,8	444	68,3	206	31,7		
HUMPPILA	198	83	41,9	7	3,5	7	3,5	191	96,5		
JOKIOINEN	382	92	24,1	28	7,3	53	13,9	329	86,1		
TAMMELA	176	14	8,0	2	1,1	41	23,3	135	76,7		
YPÄJÄ	137	37	27,0	22	16,1	23	16,8	114	83,2		
FORSSAN SEUTU	1543	642	41,6	253	16,4	568	36,8	975	63,2		
HÄMEENLINNA	1133	633	55,9	257	22,7	432	38,1	701	61,9		
HAUHO	182	57	31,3	19	10,4	38	20,9	144	79,1		
KALVOLA	184	43	23,4	12	6,5	25	13,6	159	86,4		
LAMMI	198	72	36,4	23	11,6	77	38,9	121	61,1		
RENKO	150	44	29,3	7	4,7	12	8,0	138	92,0		
TUULOS	160	51	31,9	5	3,1	10	6,3	150	93,8		
HATTULA	250	157	62,8	22	8,8	25	10,0	225	90,0		
JANAKKALA	1090	340	31,2	26	2,4	66	6,1	1024	93,9		
HÄMEENLINNAN SEUTU	3347	1397	41,7	371	11,1	685	20,5	2662	79,5		
RIIHIMÄKI	1313	558	42,5	235	17,9	434	33,1	879	66,9		
HAUSJÄRVI	527	182	34,5	44	8,3	64	12,1	463	87,9		
LOPPI	215	76	35,3	38	17,7	59	27,4	156	72,6		
RIIHIMÄEN SEUTU	2055	816	39,7	317	15,4	557	27,1	1498	72,9		
	6945	2855	41,1	941	13,5	1810	26,1	5135	73,9		

Kuvat 5-7: Maakuntakaavan Ar-alueiden toteutusaste asemakaavoituksessa ja kuntien maanhankinnassa kaupunkiseuduilla

Kuvat 8-10: Maakuntakaavan T-alueiden toteutusaste asemakaavoituksessa ja kuntien maanhankinnassa kaupunkiseuduilla

4. Maankäytön eri toimialojen kehitys 2000-2010

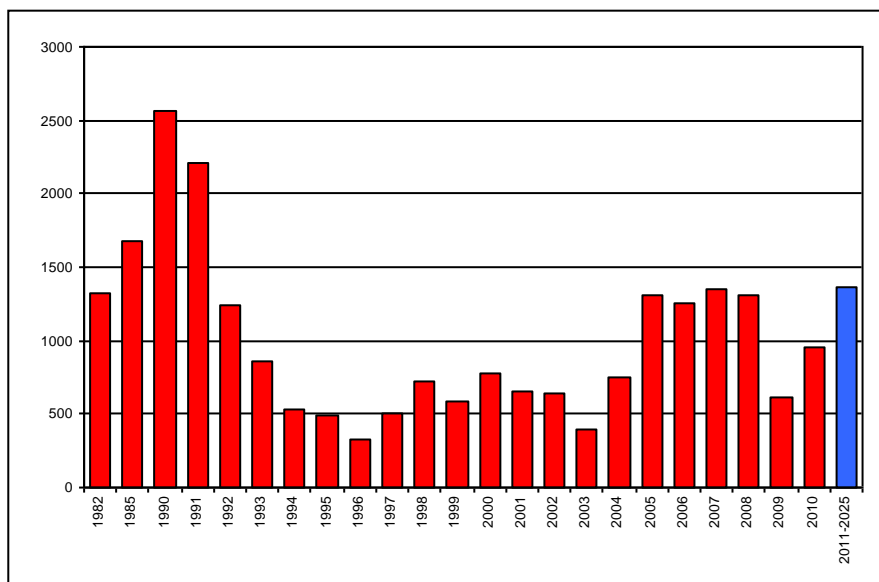
Asuminen

Maakuntakaavan taaja-asumisen alueet jakaantuvat kahteen pääluokkaan, olemassa olevaan rakenteeseen (A-alueet, n. 8100 ha) ja rakennettaviin reservialueisiin (Ar-alueet, n. 5900 ha). Rakennettavat alueet on kaavassa mitoitettu tavoitevuoteen 2025. Myös olemassa olevan rakenteen täydennysrakentaminen niin keskusta-alueilla kuin muussakin taajamarakenteessa sisältää merkittävää uudistuotantoa. Lisäksi kyläkeskuksissa ja keskeisillä taajamien lähialueilla on maaseutuasumisen alueita (AT-alueita, n. 3900 ha) sekä maaseutuasumisen kehittämisen kohdealueita 43 kpl. Keskustatoimintojen alueita on kaupungeissa ja Turengissa yhteensä n. 500 ha. Asumisen alueet maakuntakaavassa on esitetty teemakartalla 3.

Asuinrakentamisen kehitys 10-vuotijaksolla on vuosina 2000 – 2010 on ollut keskimäärin 909 asuntoa vuodessa, kun maakuntakaavan mitoitus on ollut 1359 asuntoa. Toteutumisaste on ollut 67 %. Hämeenlinnan seudulla on toteutumisaste 73%, Riihimäen seudulla 81% ja Forssan seudulla on 36%. Lopella, Janakkalassa, Hämeenlinnassa ja Riihimäellä oltiin 80 % molemmin puolin. Vuosina 2005-2008 toteutusaste oli 96 % maakuntakaavan mitoituksesta. Perustuen RHR-rekisterin kerrosalatietoihin maakuntakaavassa arvioidun rakentamistarpeen toteutusaste on Hämeenlinnan seudulla 53%, Riihimäen seudulla 106% ja Forssan seudulla 46%. Luvuista voi päätellä, että Hämeenlinnassa on rakentamisen painopiste ollut pienemmissä kerros- ja rivitalokohteissa, kun taas Riihimäen ja Forssan seuduilla on ollut painopiste isommissa pientalokohteissa. Toisaalta Riihimäen tilannetta selittää myös se, että väestön kasvuarvio on maakuntakaavassa ollut toteutunutta selvästi pienempi.

Asuinrakentamisen kehitys 1980-luvua alusta on esitetty oheisessa pilarikuvassa, johon on kuvattu myös maakuntakaavan tavoite vuoteen 2025. Kuva osoittaa, että 1990-luvun taitteen rakentamisen volyymistä jäätiin kauas.

Kuva 11. Asuntorakentamisen kehitys 1982-2010 ja ennuste 2025

Taulukko 4

RAKENTAMISEN SEURANTA 2000-2010													TOTEUTUS-ASTE %		ASUNNOT KPL/VUOSI		MAAKUNATKAAVA ASUNTOJA 2025					
	VALMISTUNEET ASUNNOT										05-08	00-10	05-08	00-10	Yhteensä		Taajamat		Maaseutu			
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009					2010	Yht.	Vuosi	Yht.	Vuosi	Yht.	Vuosi	
HAMEENLINNA	352	207	186	67	177	501	334	573	447	219	422	117	80	464	317	9933	398	9688	388	245	10	
HAUHO	25	20	10	16	18	20	18	9	17			46	40	16	14	879	35	586	23	293	12	
KALVOLA	8	14	9	20	15	21	29	20	28			98	60	25	15	617	25	494	20	123	5	
LAMMI	48	6	28	14	11	23	33	28	20			60	45	26	19	1074	43	826	33	248	10	
TUULOS	4	4	1	17	6	9	10	10	24			88	52	13	8	367	15	231	9	136	6	
RENKO	13	15	13	2	4	5	19	8	11			60	45	11	8	470	18	336	13	134	5	
JANAKKALA	29	6	48	37	68	141	189	159	160	70	73	142	78	162	89	2854	114	2378	95	476	19	
HATTULA	40	41	34	46	60	79	73	44	75	25	82	90	73	68	54	1875	75	1389	56	486	19	
HML SEUTU	519	313	329	219	359	799	705	851	782	314	577	108	73	784	524	18069	723	15928	637	2141	86	
RIIHIMÄKI	98	115	147	52	179	256	241	230	264	136	220	117	83	248	176	5274	211	5144	206	130	5	
HAUSJÄRVI	36	56	38	34	55	55	66	51	65	29	25	86	67	59	46	1725	69	1232	49	493	20	
LOPPI	48	68	59	40	63	58	70	63	55	42	50	95	86	62	56	1620	65	1157	46	463	19	
RKI SEUTU	182	239	244	126	297	372	377	344	384	207	295	107	81	369	279	8619	345	7533	301	1086	44	
FORSSA	25	28	22	29	31	41	73	73	53	60	21	43	29	60	41	3514	141	3241	130	273	11	
JOKIOINEN	16	17	13	14	32	20	29	26	42	7	11	68	48	29	21	1087	43	805	32	282	11	
HUMPPILA	6	8	8	7	10	13	13	8	6	6	3	40	32	10	8	623	25	350	14	273	11	
TAMMELA	31	46	27	2	15	53	38	29	29	17	33	64	50	37	29	1451	58	907	36	544	22	
YPAJA	2	4	1			8	13	16	9	9	11	48	28	12	7	592	24	370	15	222	9	
FO SEUTU	80	103	71	52	88	135	166	152	139	99	79	51	36	148	106	7267	291	5673	227	1594	64	
KANTA-HÄME	781	655	644	397	744	1306	1248	1347	1305	620	951	96	67	1302	909	33955	1359	29134	1165	4821	194	

RHR-tietojen mukaan yhteensä asuinrakennuksia rakennettiin 2000-2009 4961 kpl. Näissä oli uusia asuntoja 7800 kpl. Näistä sijoittui taajaman A-, ja C-alueilla nykyrakenteen sisään täydennyksenä 2430 kpl ja asumisen reservialueille Ar 927 kpl. Kerrosalutiedon perusteella uudisrakentamisesta sijoittui maakuntakaavassa Ar-alueille Hämeenlinnan seudulla 23% Forssan seudulla 13% ja Riihimäen seudulla 17%. Taajamien ulkopuolella maaseudulla rakennettiin kyseisenä aikana 1560 kpl asuinrakennuksia, joista 310 rakennusta maakuntakaavan AT-kyläalueille. Kokonaisuudisrakennuskannasta 2000-luvulla sijoittui taajamiin (A,Ar;C,P,T) maakunnassa 70%. Hämeenlinnan seudulla 72%, Riihimäen seudulla 71% ja Forssan seudulla 64%. Maakuntakaavan mitoituksessa arvioitiin taajamarakentamisasteeksi Hämeenlinnan seudulla 83% Riihimäen seudulla 81% ja Forssan seudulla 61%. Ar-asumisen reservialueista on 2000 - 2009 kaavoitettu asemakaavoilla Hämeenlinnan seudulla 23 %, Forssan seudulla 26% ja Riihimäen seudulla 18%. Kuntien maanomistus Ar-alueilla Hämeenlinnan seudulla on 25 %, Forssan seudulla 32% ja Riihimäen seudulla 27% maa-alasta. Rakennusten sijoitus Ar-alueilla 10-vuotisjaksoittain ilmenee oheisesta teemakartasta 4.

Suunnittelujaksolle tehdyn Ar-aluevarausten rakentamisen ja kaavoituksen määrän tulisi olla 40 % tuntumassa 10 vuodessa tasaisella rakentamisvauhdilla. Arvioidusta rakentamisesta on huomattava osa sijoittunut taajamarakenteen sisään täydynnesrakentamisena. Näin ollen maakuntakaavan rakentamisen reservialueet riittänevätkin huomattavasti suunnittelujaksoa 2025 pidemmälle.

Asutusrakenteen muutos taajamissa ja maaseutualueilla havainnollistuu teemakartalla 2 , josta ilmenee 2000-luvun uudet kylä- ja taajamarakenteet sekä kyseisen rakenteen muutos 1980-2010. Uusia kyläalueita on syntynyt erityisesti HHT-vyöhykkeelle ja Lounais-Hämeeseen

Maakuntakaavassa on kehittyviin kyläkeskuksiin tukeutuen 43 maaseutuasumisen kehittämisaluetta. Näihin sisältyy kohdennettuna. 58 kyläaluetta AT-aluevarauksena. Maaseutuasumisen kehittämisalueilla on kaikkiaan 4048 asuntoa ja asukkaita 8965. Hämeenlinnan seudulla asuntoja on 2209 ja asukkaita 4344, Riihimäen seudulla asuntoja 452 ja asukkaita 1295 sekä Forssan seudulla asuntoja 1387 ja asukkaita 3326. Vuosin 2000-2009 uusia asuntoja AT alueille on valmistunut 310 kpl.

Oheisissa kartoissa havainnollistuu kyläalueiden sijainti, asuinrakennusten määrä, asukkaiden määrä, ikärakenne ja väestön muutos. Teemakarttojen graafit osoittavat, että kyläkeskusten ikärakenteessa aktiivi-ikäisen väestön määrä on kautta linjan yli puolet kokonaiväestömäärästä. Nuorten osuus on kuitenkin suhteessa varsin pieni kokonaisväestörakenteeseen verrattuna.

Maakuntakaavan asuinrakennukset Ar-alueilla on esitetty teemakartalla 4, maakunnan kaikki asuinrakennukset teemakartalla 5. Asuinhuoneistojen lukumäärän muutos 1980-2010 250x250 ruuduissa on esitetty teemakartalla 6. Maaseudun kehittämisalueiden asuinrakennusten sijoitus on esitetty teemakartalla 7. Teemakartoilla 8, 9, ja 10 on esitetty maaseutuasutuksen väestömäärä, ikäjakautuma sekä väestön muutos 1980-2010

Väestön kasvu luo uusia mahdollisuuksia maakunnassa luomalla uutta kasvupotentiaalia. Ennakoituun rakentamistarpeeseen ja kaavojen mitoitukseen väestönkasvun vaikutus on vain noin kolmasosa. Suurempi vaikutus on väljyyden kasvulla, asuntokannan poistumalla ja ruokakuntakoon pienentymisellä

Maakuntakaavan mitoituksessa asumisväljyyden kasvu arvioitiin suunnittelujaksolla 10 m²/asukas. Tavoitevuonna asumisväljyyden odotetaan nousevan 48 m² asukasta kohti vuoden 2000 tilanteesta. Vuoden 2006 poikkileikkauksessa asumisväljyys Hämeenlinnassa on 38 m² ja Riihimäellä 37 luokkaa. Muissa kunnissa, johtuen pientalopainottuneisuudesta, asumisväljyys on runsaan 40 m² tasoa. Ydin-Hämeessä se on 43 luokkaa. Asumisväljyyden kehitys kunnittain on esitetty teemakartoilla 11 ja 12. Asumisväljyys 2010 ruutuna on esitetty oheisessa kartassa.

Elinkeinot, palvelut,

Tuotantotoiminnan alueet

Maakuntakaavan työpaikka- ja tuotantotoiminnan alueilla ei ole eritelty uusia alueita jo rakennetuista alueista, kuten asumisen alueilla. Työpaikka-alueiden tarvetta ei voida etukäteen mitoittaa samaala tavoin kuten asuntorakentamisen alueita. Työpaikka-alueiden sijoituksen ja määrän on määrännyt lähinnä logistinen sijainti, minkä vuoksi työpaikka-alueita on varattu maakuntakaavassa yli tavoitevuoden tarpeen.

Työpaikka-alueita on T-alkuisilla merkinnöillä kaikkiaan 7050 hehtaaria. Raskaamman teollisuuden alueita näistä on 2200 hehtaaria ja tuotanto- ja palvelutoiminnan alueita runsas 4800 hehtaaria. Logistiikkakeskittymänä maakuntakaavassa on osoitettu neljä aluetta; Hämeenlinnan Moreeni, Janakkalan Rastinkangas, Riihimäen Arolammen-Ekokemin alue ja Forssan Kassimäen alue. Näistä on koko maakunnassa on asemakaavoitettu 40 % ja kuntien omistuksessa alueista on 26 %. Rakennetut alueet ovat yritysten omistuksessa. Maapolitiikan näkökulmasta maareservi on varsin hyvä kaikilla kaupunkiseuduilla.

Perustuen rakennus- ja huoneistorekisterin tietoihin maakuntakaavan T-alueille on rakennettu 2000 – 2009 uusia tuotantorakennuksia 205 kpl, joiden yhteenlaskettu kerrosala on 336955 k-m². Hämeenlinnan seudulla uudisrakennuksia on rakennettu 90 kpl eli 120 523 k-m², Riihimäen seudulla 106 kpl eli 118 841 k-m² ja Forssan seudulla 68 kpl eli 90 591 k-m². Näillä alueilla kerrosala on 10 vuodessa lisääntynyt Hämeenlinnan seudulla 15%, Riihimäen seudulla 13% ja Forssan seudulla 17%. Tuotantorakennusten kokonaiskerrosala alueilla on Hämeenlinnan seudulla 831898 k-m², Riihimäen seudulla 742681 k-m² ja Forssan seudulla 547421 k-m².

Rakentamisen volyyymi on ollut merkittävä 2000-luvulla. Hämeenlinnan Moreenin logistiikkakeskittymään on syntynyt merkittäviä isoja uusia yrityksiä. Näistä voidaan mainita mm. Tammer-tukku, Etor ja puolalainen tölkkitehdas. Janakkalan Rastinkankaalle on sijoittunut saksalaisen kauppaketjun Etelä-Suomen keskusvarasto ja Hattulaan Onnisen iso keskusvarasto. Riihimäen seudulla merkittäviä hankkeet ovat liittyneet Ekokemin jätevoimalahankkeisiin. Forssaan on sijoittunut mm. Fenestran ikkunatehdas.

Teemakartalla 13 on esitetty elinkeinotoimintojen alueiden profilointi. Teemakartalla 14 on asuinrakennusten sijoittuminen tuotantotoiminnan alueille. Kuva imentää sitä, miten hyvin asuntorakentamisen ohjaamisessa pois potentiaalisilta tuotantotoiminnan alueilta on onnistuttu. Teemakartalla 15 on maakuntakaavan teollisuusalueiden kerrosalat sekä aluetehokkuus. Aluetehokkuutena 0,1-0,15 tarkoittaa pääsääntöisesti täyteen rakennettua teollisuusaluetta. Kartalta voi arvioida eri aluevarausten rakentamisasteen.

Palvelutoiminnan alueet

Maakuntakaavan keskeiset palvelutoiminnan alueet sijoittuvat taajamien keskustatoimintojen C, taajamatoimintojen A, työpaikka-alueille TP ja palvelutoimintojen P alueille. Keskustatoimintojen aluemerkinällä on osoitettu kaupunkien keskusta-alueet sekä Turengin taajaman keskusta. Muiden kuntataajamien osalta keskusta-alueet on osoitettu kohdemerkinnällä. Maakuntakaavassa on osoitettu vähittäiskaupan suuryksiköille kaksi keskusta-alueen ulkopuolista aluetta KM kaupan suuryksikön merkinnällä, Hämeenlinnan Tiiriö ja Riihimäen Merkos. Hämeenlinnan Hätilään on osoitettu kohdemerkinnällä mahdollinen vähittäiskaupan suuryksikön sijoitus. Muilta osin maakuntakaavassa on lähdetty siitä, että uudet suuryksiköt sijoitetaan keskusta-alueille. Lisäksi erikoistavarakaupan ja paljon tilaa vaativan kaupan suuryksiköitä on osoitettu maakuntakaavassa 7 kohdetta. Keskus- ja palvelurakenne on esitetty teemakartalla 16.

Kaupunkikeskustoissa on Cs-merkinnällä alueita 7 kpl, 255 hehtaaria niihin sisältyvien rakennetun ympäristön arvojen vuoksi. Kuntakeskukset ovat kaikki C-kohdenerkinnällä, 12 kpl ja Hämeenlinnan kaupungin alakeskukset sekä Hauhon, Janakkalan, Hausjärven ja Lopen muut taajamat ovat Ca-kohdemerkinnällä, 8 kpl. Vähittäiskaupan suuryksikköjen aluemerkinä KM on kaksi, 77 hehtaaria Hämeenlinnan Tiiriö ja Riihimäen Merkoksen alueet ja kohdemerkintä Hämeenlinnan Hätilässä. Lisäksi on kohdemerkinnällä kme osoitettu erikoistavarakaupan suuryksikköiden ja keskeiset paljon tilaa vaativan kaupan alueet. Näitä on 7 kpl. Julkisten palveluiden alueita on P-merkinnällä 10 kpl, 409 hehtaaria ja Ps-merkinnällä 15 kpl, 598 hehtaaria.

Perustuen rakennus- ja huoneistorekisterin tietoihin maakuntakaavan eri rakentamisalueille on rakennettu 2000 – 2009 uusia liikerakennuksia 250 kpl, joiden yhteenlaskettu kerrosala on 321 000 k-m². Hämeenlinnan seudulla uudisrakennuksia on rakennettu 120 kpl eli 208 000 k-m², Riihimäen seudulla 80 kpl eli 68 000 k-m² ja Forssan seudulla 50 kpl eli 45 000 k-m².

Vähittäiskaupan suuryksiköitä on 10-vuotisjaksolla rakennettu Prisma-konseptilla Forssaan ja Riihimäelle keskusta-alueille sekä Hämeenlinna Tiiriöön uusi suuryksikkö. Heti seurantajakson jälkeen Hämeenlinnan keskustaan toteutettiin vanhaan kiinteistöön City-Market-konseptilla vähittäiskaupan suuryksikkö sekä aloitettiin moottoritien katteelle tuleva suuri 30 000 k-m² kauppakeskus. Samoin moottoritien varteen käynnistettiin autokaupan suuryksikön n. 80 000 k-m² rakentaminen. Tuulokseen valmistui iso erikoistavarakaupan suuryksikkö, joka toteutettiin kahdessa vaiheessa. Laajennukseen tuli myös hotelli. Myös Humppilan lasinalue on kehittynyt voimakkaasti paljon tilaa vaativan ja erikoistavarakaupan keskuksena. Tiiriössä on rakennusalan erikoistavarakaupan toiminnot laajentuneet huomattavasti. Suunnittelujakson aikana on valmistunut myös kolme isoa liikennepaikkapalvelukeskusta ABC-konseptilla kaikille kaupunkiseuduille. Kaikki hankkeet sijoittuvat maakuntakaavan mukaisilla palvelu- ja työpaikkatoimintojen rakentamiselle varatuille eri tyyppisille alueille.

Hämeenlinnan kävelykeskustaa on kehitetty edelleen keskustapalvelujen tukemiseksi. Samoin verkatehtaan aluetta kulttuuritoiminnan tukemiseksi. Riihimäen aseman matkakeskus on ollut merkittävä kehittämishanke palvelusektorilla. Myös Forssan torialueen kehittäminen on vahvistanut keskustapalveluita.

Liikenne

Maakuntakaavassa on Ympäristöministeriön ohjeiden mukaan osoitettu erillisillä punaisilla tielinjamerkinnöillä uusi ympäristöä olennaisesti muuttava maankäyttö. Maakuntakaavassa on liikennealueina LL lentoliikenteen alueet ja LR rautatieliikenteen alueet. Kohteina on lm joukkoliikenne- tai matkakeskus, la taajamajuna-asema, lp joukkoliikenteen vaihtopaikka, lt logistiikkakeskittymä ja lk kanava. Osa-aluemerkinnällä on me melualue. Väylät, linjat ja reitit on osoitettu seuraavilla viivamerkinnöillä: mottoritie, valtatie tai kantatie, seututie tai pääkatu, ST tieluokan muuttaminen seututiekseksi, m merkittävä matkailutie, merkittävä yhdystie tai katu, m merkittävä matkailutie, kaksiajoratainen päätie tai –katu, merkittävästi parannettava tieyhteys, yhteystarve, uusi tielinja, ohjeellinen sijainti punainen, uusi tielinja, suunniteltu sijainti punainen, kehitettävä matkailu- tai maisematie, muu yhdystie vihreä. Liittymät, eritasoliittymät ja kehitettävä eritasoliittymät (avoin punainen ympyrä) on osoitettu kohdemerkinnöillä. Liikennetunnelilla tai katetulla tiellä on oma merkintä. Raideliikenteen viivamerkintöinä on päärata, merkittävästi parannettava päärata, uusi päärata punainen, ohjeellinen sijainti ja sivurata. Lisäksi erikseen on osoitettu kehitettävät kevytliikenneyhteydet punainen pampulaviiva ja kehitettävät riistayhteydet vihreä pampulaviiva.

Hämeenlinnan ja Forssan kaupunkiseutujen lentokentät on varattu lentoliikenteen aluemerkinällä. Räyskälän lentokenttä on varattu lentoliikenteen alueeksi urheilu- ja harrastusilmailulle. Lentoliikennealueita on varattu 3 kpl, yhteensä 277 hehtaaria.

Riihimäen ratapiha-alue varattu on rautatieliikenteen alueeksi, pinta-alaltaan 123 hehtaaria. Se liittyy tuotanto- ja varastotoimintojen alueeseen sekä logistiikkakeskittymän kohteeseen.

Matkakeskuksina on Riihimäen matkakeskus ja Hämeenlinnan rautatieasema sekä Humppilan rautatieasema Forssan kaupunkiseudun liikennepaikkana.

Taajamajuna-asema on pääradalla on kohdemerkinnällä osoitettu Ryttylän, Turengin, Parolan ja Iittalan liikennepaikat sekä Itäradalla Hikiän ja Oitin liikennepaikat.

Kolmostie ja Kakkostie on maakuntakaavassa esitetty joukkoliikennekäytävänä, joilla joukkoliikenteen vaihtopaikat on osoitettu kohdemerkinnällä taajamien kohdalla. Mottoritiellä vaihtopaikat ovat Riihimäen eteläisen, Tervakosken, Turengin, Hämeenlinnan Paasikiventien, Parolan ja Iittalan eritasoliittymien yhteydessä. Kakkostien kohteet sijaitsevat Forssassa Rautatienkadun liittymässä, Humppilassa ja Hiisilän liittymän kohdalla Tammelassa.

Logistiikkakeskittymien ohjeelliset kohdemerkinnät sijaitsevat Riihimäen seudulla Arolammen orren ja ratapiha-alueen sekä Ekokem Oy:n muodostamalla vyöhykkeellä, Hämeenlinnan seudulla Moreenin sekä Turengin ja moottoriteliittymän välisellä aluevyöhykkeellä ja Forssassa Kassimäen liittymän ja jätehuoltoalueen muodostamalla vyöhykkeellä.

Melualuealueina osa-alueviivalla on esitetty lentokenttien melualueet.

Nykyinen Kolmostie maakunnan alueella on osoitettu moottoritienmerkinnällä. Nykyiset valta- ja kantatiet on maakuntakaavassa esitetty valtatie tai kantatie -merkinnällä.

Maakuntakaavassa on seututeiksi luokiteltu seuraavat, nykyiset seututiet ja pääkaduiksi niiden jatkeet taajama-alueilla: MT 130 Vantaankoski-Tampere (entinen valtatie 3), MT 132 Keimola-Loppi, MT 134 Karkkila-Läyliäinen, MT 213 Ypäjä-Säkylä, MT 232 Humppila-Punkalaidun, MT 282 Somero-Forssa, MT 283 Perähuhta-Saviniemi, MT 284 Forssa-Urjala, MT 290 Järvenpää-Hämeenlinna, MT 292 Janakkala-Lammi, MT 305 Eteläinen-Hauho ja MT 317 Lammi-Asikkala

Valtatie 2 on maakuntakaavassa merkittävästi parannettavana kohteena. Yhteysvälin Helsinki-Pori kehittämishankkeen mukaiset parantamistoimenpiteet on toteutettiin seurantajaksolla. Niillä saavutettiin vuoden 2015 tavoitetaso. Seurantajakson lopussa saatiin päätökset valtatieen leventämisestä nykyajan vaatimuksia vastaavaksi 100 km ohjenupeudelle ja työ saatiin käyntiin Karkkilan ja Humppilan välillä. Humppilassa varaudutaan yhteen eritasoliittymään. Vieremän eritasoliittymän tarpeellisuus riippuu Vieremän ja Särkämä-Kukonharjun teollisuusaluevarausten toteutumisesta.

Valtatiet 10/12 ovat maakuntakaavassa merkittävästi parannettavana kohteena. Hämeenlinna-Lahti yhteysvälin kehittämisselvityksen mukaisilla parantamistoimenpiteillä pystytään liikennöintiolosuhteet pitämään pääteiden runkoverkolle asetetulla tavoitetasolla vuoteen 2030 saakka. Pitkän aikavälin tarpeisiin varaudutaan ensisijaisesti kehittämällä nykyistä reittiä Hämeenlinnan ja Lahden välillä. Siihen liittyy seututie-/pääkatutasoinen Hämeenlinnan kehäväylä Katumajärven itä- ja eteläpuolella. Väliille laadittiin seurantajaksolla yleissuunnitelma ja Hämeenlinna –Eteläinen välille tiesuunnitelma. Samoin valmistui selvitys maakuntakaavan suunnittelumääräyksen mukaisesti Hämeenlinnan kohdalta, jossa päädyttiin kahteen jatkossa tutkittavaan vaihtoehtoon, nykyinen linja kaupunkimoottoritienä tai tunneli Katuman ali. Tie palvelee myös idän yhteyksiä Tampereelle kolmosmoottoritien kautta. Tampereen moottoritien valmistuttua 1999 liikennemäärät ovat voimakkaasti kasvaneet. Hämeenlinnan rooli etelä-pohjoissuuntaisen ja Länsi-Suomesta itään päin suuntautuvan valtakunnallisen aluerakenteen solmukohdassa on vahvistumassa ja samalla se on vahvistamassa koko maakunnan ja Hämeenlinnan seudun roolia Etelä-Suomessa. Etelä-Suomen liittouma pitää Turku-Hämeenlinna-Lahti-Kouvola yhteysväliä ja koko Pietariin suuntautuvaa poikittaisyhteyttä tärkeänä kehittämiskohteena E18 rinnakkaisyhteytenä.

Nykyisen tien parantaminen Siiristä Katumalle ja edelleen moottoritielelle merkitsisi käytännössä kaksiajorataista valtatieä, jolle tulisi toteuttaa täysimittainen melusuojaus ja eritasoliittymät. Kyseinen tieratkaisu tulisi nykyistä huomattavasti enemmän jakamaan itäisen puolen asutusta mm. Ruununmyllyssä ja Katisissa. Mahdollinen tunnelivaihtoehto merkitsisi noin 3 kilometrin mittaista tunnelia. Tunnelin rakentamiskustannukset ja ylläpitokustannukset ovat huomattavat. Kuitenkin kustannuksia tulee verrata sekä 0-vaihtoehtoon että uustievaihtoehtoon. Ympäristöllisesti tunneliratkaisun vaikutukset ovat erittäin positiiviset, koska se ohjaa valtatie sivuun nykyisestä asutusrakenteesta ja se rauhoittaa Katuman vesistöalueen valtatie liikennemelulta ja tuleva maankäyttörakenne voidaan sopeuttaa maakuntakaavassa esitettyjen ratkaisujen mukaisesti tielinjaan. Tunnelivaihtoehdossa nykyisestä valtatiestä voitaisiin kehittää kaupunkirakenteen sisäinen pääväylä ja kehittää Katuman pohjoisrannasta korkeatasoinen asuntoalue. Samalla valtakunnallinen liikenne ja seudullinen asiointiliikenne voitaisiin ohjata

valtatieverkostoa pitkin moottoritiele ja Forssan suuntaan johtavalle tielle sekä Hämeenlinnan keskustaan ja Tiiriöön kauppakeskittymään

Maakuntakaava sisältää valta- ja kantateihin sidotun suunnittelumääräyksen, jossa todetaan, että kantatiellä 54 välillä Hausjärvi-Tammela, Perähuhta tulee varautua itä-länsisuuntaisen Pietari-Skandinavia –yhteyden kehittämistoimenpiteisiin, joilla turvataan teiden liikennöitävyys ja riittävä liikenneturvallisuus.

Kantatie 52 tieyhteys on maakuntakaavassa merkittävästi parannettavana kohteena. Pikku-Joensuu - Haapaniemi parantaminen teknisiltä ominaisuuksiltaan kantatieluokkaiseksi on perusteltua. Uuden linjauksen toteuttaminen Palikkalaan valtatielle 10 ei ole liikennetaloudellisesti kannattava. Maakuntakaavassa on sen sijaan osoitettu seututietasoisien yhteystarve, jonka toteuttamisedellytyksiä on selvitettävä jatkossa.

Kantatien 57 liikenteellisenä tavoitteena on kehittää kantatietä korkealuokkaisin tasoliittymin varustettuna sisääntuloväylänä, jonka nopeustaso on korkeintaan 80 km/h. Maankäytöllisistä syistä voidaan nopeustasoa laskea 60 km/h:iin liittymäalueilla, jolloin eritasoliittymät Mierolassa ja Rahkoilassa eivät enää ole tarpeellisia.

Maantie 130 uutta maankäyttöä sijoitetaan siten, että entisen valtatie 3 tarjoama kapasiteetti saataisiin hyödynnetyksi. Maankäytön voimakaskaan kasvu ei aiheuta liikenteellisiä ongelmia maantielle 130 esitetyille ratkaisuille, koska liikennemäärät ovat nykyisin varsin pienet ja tien välityskyky on suuri. Liikenteellisenä tavoitteena on, ettei jaksotetuille maaseutuosuuksille suunnattaisi uutta maankäyttöä, vaan se kytkettäisiin maantiehen olemassa olevien liittymien kautta taajamaosuuksilla. Poikittaisia yhteyksiä maantien 290 ja valtatie 3 suuntiin sekä rautatieasemille kehitetään sujuvimiksi siten, että maantie 130 palvelee myös pääradan itäpuolista maankäyttöä.

Itäinen radanvarsitien Hämeenlinnan seudun hankkeet: Maankäytön ja liikenteen kasvuun Hämeenlinnan itä- ja eteläpuolella on syytä varautua Harvialan orrella, joka toimii osana Hämeenlinnan kehäväylää ja liittyy moottoritiehen uuden eritasoliittymän kautta. Parantamalla maantietä 290 nykyisellä paikallaan ja kehittämällä poikittaisia yhteyksiä radan itäpuolisista taajamista maanteiden 290 ja 130 välillä pystytään seudullisen liikenteen toimintaedellytykset turvaamaan tavoitetasolla. Itäisen radanvarsitien jatko Harvialasta valtatielle 10 toimii Hämeenlinnan itäisenä kehäväylänä ja tukee maankäytön laajentamista Katumajärven itäpuolelle.

Valtatie 10 ja kantatie 57 väliselle ”Panssaritiele” ei ole liikenteellisiä perusteita ohikulkutienä. Puolustusvoimien tarpeet panssariuralle puoltavat sitä yhteystarpeena.

Itäinen radanvarsitien Riihimäen seudun hankkeet: Radanvarsitien osuudet Riihimäen ja Hyvinkään välillä sekä kantatie 54 pohjoispuolella eivät liikenteellisten ja ympäristöllisten tarkasteluiden perusteella ole tarpeellisia vaihtoehtoisina tielinjoina. Liikenteen toimintaedellytykset tavoitetasolla pystytään turvaamaan parantamalla maantietä 290 nykyisellä paikallaan ja kehittämällä poikittaisia yhteyksiä radan itäpuolisista taajamista maantielle 130. Mikäli suunniteltu maankäytön kasvu kohdentuu Riihimäen etelä- ja itäpuolelle, on Itäiseen kehäväylään ja Arolammen orteen syytä varautua. Asiaa on selvitetty

yleiskaavatasoisena selvityksenä. Eritasoliittymien aluevaraukset ovat tarpeellisia Arolammilla valtatiellä 3 ja Marjamäessä kantatiellä 54. Marjamäen liittymän kautta hoidetaan myös Ekokem Oy:n liikenne. Monnin maankäytön kehittäminen edellyttää yhteystarpeen Riihimäen ja Hyvinkään suuntiin pääradan itäpuolella. Riihimäen läntinen sisääntulotielle tehtiin aluevaraussuunnitelma.

Forssan itäinen kehäväylä ja Tammelan orsi: Jotta pitkämatkainen liikenne saataisiin pois Forssan katuverkolta, on Forssan itäisen kehäväylän rakentaminen valtateiden 2 ja 10 välille varauduttu maakuntakaavassa. Maantien 282 parannettiin ja rakennettiin Kassinmäen eritasoliittymään. Maantie ja sen jatke Forssan keskustan suuntaan on rakennettu tiesuunnitelman mukaisesti. Tien parantaminen tulisi Torronsuon kohdalla toteuttaa alueen erityisluonteen ehdoilla. Kansallispuiston alueella nopeustasoa voisi laskea, kevyen liikenteen yhteyksiä kehittää ja suunnitella porttikohdat kansallispuiston rajoille.

Rautatieliikenne

Pääradalla varaudutaan kapasiteetin lisäämiseen ja se on esitetty merkittävästi parannettavana päätätänä. Merkintä mahdollistaa kahden lisäraiteen rakentamisen etelästä Riihimäelle asti ja yhden lisäraiteen rakentamisen Riihimäeltä pohjoiseen Tampereelle asti. Itäradalla varaudutaan palvelutason nostamiseen sekä tavara- että henkilöliikenteessä.

Riihimäen ratapiha on osoitettu rautatieliikenteen alueeksi. Riihimäellä samoin kuin Toijalassa varaudutaan kolmioraiteen rakentamiseen Tampereen ja Lahden suuntien välisen tavaraliikenteen toimivuuden parantamiseksi. Riihimäen kolmioraiteelle valmistui rakentamissuunnitelma.

Joukkoliikenne- tai matkakeskus –kohteiksi on merkitty valtakunnalliseen matkakeskushankkeeseen sisältyvä Hämeenlinnan rautatieasema ja Riihimäen matkakeskus. Riihimäen matkakeskus valmistui seurantajaksolla. Humppilan asemaa kehitetään Forssan kaupunkiseutua palvelevaksi asema- ja palvelukeskukseksi. Kehittämisessä keskityttiin uuden suurlentokenttäalueen kehittämiseen, jolloin asema tulevaisuudessa siirrettäisiin lentokenttäterminaalin yhteyteen.

Taajamajuna-asema -kohteiksi on esitetty mahdollisina taajamajunien liikennepaikkoina Pääradalla Iittala, Parola, Turenki ja Ryttylä sekä Itäradalla Hikiä ja Oitti.

Lentoliikenne

Maakuntakaavassa on ollut tavoitteena varata seudulliset lentokentät kaikilta kolmelta kaupunkiseudulta. Seurantajaksolla päädyttiin yleiskaavoituksen kautta poistamaan sekä Hämeenlinnan seudun että Forssan seudun kentät. Samoin valtakunnalliset selvitykset osoittivat, että Keihäsjärvelle ei synny kenttää, joten selvitystarvevaraus on tarpeeton. Maakuntavaltuusto poisti Sammaliston suon varauksen. Räyskälän kenttä palvelee ensisijaisesti ilmailun harrastus- ja koulutustoimintaa. Alueelle aloitettiin seurantajaksolla laatia kehittämissuunnitelmaa. Forssan seudulla alkoi uuden suurlentokenttä kehittäminen ja suunnittelu, mikä on poistamassa tarpeen toteuttaa maakuntakaavan lentokenttävaraus.

Kanta-Hämeen tieverkkoon investoitiin 1980- ja 1990-luvuilla merkittäviä summia erityisesti kolmosmoottoritien rakentamiseen. Seurantajaksolla 2000-luvulla merkittävimmät kehittämishankkeet ovat kohdistuneet VT2:een. Muutoin investointitoiminta on ollut varsin pienimuotoista. Myös valtateiden 10-12 kehittämiseen ja suunnitteluun runkotienä on panostettu.

Rataverkon osalta kehittämistoiminta on kohdistunut pääradan kapasiteetin parantamiseen. Investoinnit ovat jääneet vähäisiksi. Turku –Toijala radan peruskorjaus toteutettiin, jolla radan kantavuus saatiin vastaamaan tavaraliikenteen tarpeita.

Yleisperiaatteena liikenteen kehittämisessä on neljänportaan järjestelmä, jossa ensin vaikutetaan liikkumistarpeisiin ja –tapoihin, palveluiden ja väylästöjen tehostamiseen, nykyisen infran laadun ja kunnon parantamiseen sekä viimeisenä uus- ja laajennusinvestointeihin.

Teemakartalla 17 on maakuntakaavan liikenteen kehittämiskuva.

Energiahuolto,

Maakuntakaavassa on Ympäristöministeriön ohjeiden mukaan osoitettu erillisillä punaisilla linjamerkinnoilla uusi ympäristöä olennaisesti muuttava maankäyttö. Maakuntakaavassa varataan alueet valtakunnallisesti ja seudullisesti merkittävälle voimajohdoille ja maakaasuputkelle. Kaavan valmistelussa on otettu huomioon sekä uudet linjaukset että vanhojen verkostojen parantamisten ja laajentamisten tarpeet. Pitkän aikavälin valtakunnalliset kehittämistarpeet vaikuttavat Hämeessä erityisesti 400 kV:n linjauksiin. Myös 110 kV:n verkostoa on tarvetta kehittää ja sitä vahvistetaan uusilla yhteyksillä. Uudet 110 kV:n pääsähkölinjaukset liittyvät erityisesti seudullisten sähkönsiirtoyhteyksien vahvistamiseen ja varmuuden lisäämiseen.

Rakennetut pääsähkö- ja korkeapaineiset maakaasulinjat esitetään maakuntakaavassa mustalla viivamerkinnoilla. Uudet ohjeelliset linjat osoitetaan punaisella katkoviivalla. Mikäli uuden linjan sijainti on määritetty Yva-lain mukaisessa menettelyssä osoitetaan uusi linja ehjällä punaisella viivalla. Voimalaitos- ja muuntamoalueet esitetään maakuntakaavassa EN-alue- tai en-kohdemerkinnällä.

Energiahuollon alueita on maakuntakaavassa 3 kpl, 65 hehtaaria. Muuntamoita ja energiahuollon kohteita on kohdemerkinnällä 21 kpl

Maakuntakaavassa on osoitettu nykyisten 400 kV:n sähkönsiirtoyhteyksien lisäksi aluevaraukset uusille 400 kV:n sähkönsiirtoyhteyksille Loviisasta Hikiälle ja sieltä edelleen Forssan suuntaan, Hyvinkäälle ja pohjoiseen. Johtoyhteydestä valmistui vuonna 2004 ympäristövaikutusten arviointiin.

Maakuntakaavassa varaudutaan maakaasuputken länsilaajennukseen Riihimäen seudulta Forssan kautta Turkuun. Tästä putkiosuudesta valmistui Yva-selvitys. Rinnakkaisputki Hämeenlinnasta Kalvolan kautta Tampereelle valmistui seurantajakson loppupuolella.

Kaukolämmön merkitys energiatehokkaan yhdyskuntarakenteen toteutuksessa on merkittävä. Luonnollisesti kaukolämpölaitosten yhdistelmätuotanto takaa parhaan mahdollisen hyötysuhteen ja samalla edistää alueellisten ilmastotavoitteiden toteutusta. Seurantajaksolla merkittävin investointi kohdistui kiertokapulan alueen yhdyskuntajätteen polttolaitoksen toteutukseen. Ekokemin kolmas yksikkö toteutettiin. Samalla Ekokem liitettiin Riihimäen ja Hyvinkään kaukolämpöverkkoon. Myös Karanojalla on rakennettu biokaasujen talteenotto, joka hyötykäytetään ympäröivän Moreenin teollisuusalueen kaukolämmöntuotantoon. Karanojalle toteutettiin myös etanolipolttoaineen tuotantolaitos, jota ollaan parhaillaan laajentamassa. Kiimassuolle Forssaan on rakennettu iso biologisen jätteen mädätyslaitos, jonka biokaasua käytetään ympäröivän teollisuusalueen kaukolämmityksessä. Laitos tuottaa polttoöljyä. Kiimassuon kotimaisen polttoaineen tuotantoyksiköstä on rakennettu kaukolämpöyhteys Jokioisiin. Hämeenlinnassa Vattenfall on uudistanut kaukolämmön tuotannon mittavalla voimalaitos investoinnilla, jossa Vanajan voimalaitos on muutettu kotimaiselle puu ja turve-energialle.

Energiahuollon kehittämiskuva ja uudet alueet on esitetty teemakartalla 18

Tekninen huolto,

Maakuntakaavassa on Ympäristöministeriön ohjeiden mukaan osoitettu erillisillä punaisilla linjamerkinnoillä uusi ympäristöä olennaisesti muuttava maankäyttö. Seudulliset jätteenkäsittelyalueet osoitetaan maakuntakaavassa jätteenkäsittelyalueen merkinnällä EJ. Suljetut kaatopaikat osoitetaan ilman erillistä kirjaintunnusta olevalla värillisellä kohdemerkinnällä. ej -merkintää käytetään osoittamaan alueen siirtyminen nykyisen käytön päätyttyä jätteenkäsittelyalueeksi.

Kaatopaikka-alueita on maakuntakaavassa 4 kpl, yhteensä 306 hehtaaria. Maakuntakaavassa on osoitettu alueet Forssan Kiimassuon, Hämeenlinnan Karanojan ja Riihimäen-Hyvinkään Kapulan seudullisille jätteenkäsittelyalueille. Kiimassuon ja Karanojan aluevaraukset sisältävät laajennusvaihtoehdot. Riihimäen-Hyvinkään nykyinen Kapulan alue suljettiin sekajätteiden loppusijoituksen osalta seurantajaksolla. Kapulan alueen laajentumista varten maakuntakaavassa osoitetaan tulevaisuuden aluevarauksena moottoritien länsipuolinen ns. Rappukallion alue. Alue on nykyisin kalliokiviaineksen ottoalue, joka maakuntakaavan merkinnän mukaisesti tulisi siirtymään jätteiden käsittelyalueeksi varsinaisen louhostoiminnan päätyttyä.

Jätteenkäsittelyalueena maakuntakaavan sisältyy myös Janakkalan Tervakosken Rehakan kaatopaikka-alue. Maakuntakaavassa osoitetaan käytöstä poistetut kaatopaikat vahvistetun seutukaavan mukaisina. Käytöstä poistettujen kaatopaikkojen kohdemerkintöjä on 24.

Yhdyskuntien jätevedenpuhdistamot osoitetaan et –kohdemerkinnällä. Pohjavedenottamot esitetään maakuntakaavassa värillisellä kohdemerkinnällä. Maakuntakaava sisältää 63 pohjavedenottamon alueet. Niistä uusia on 5 kpl. Jätevedenpuhdistamoja kaavassa on 14 kappaletta. Uusia puhdistamoja on yksi. Päävesijohto- ja pääviemäriinjat on osoitettu linjamerkinnoilla, uudet ohjeelliset linjat osoitetaan värillisellä katkoviivalla.

Seurantajaksolla merkittävin investointi kohdistui kiertokapulalan alueen yhdyskuntajätteen polttolaitoksen toteutukseen. Ekokemin kolmas yksikkö toteutettiin. Samalla Ekokem liitettiin Riihimäen ja Hyvinkään kaukolämpöverkkoon. Myös Karanojalla on rakennettu biokaasujen talteenotto, joka käytetään hyödyksi ympäröivän Moreenin teollisuusalueen kaukolämmöntuotantoon. Karanojalle toteutettiin myös etanolipolttoaineen tuotantolaitos, jota ollaan parhaillaan laajentamassa. Kiimassuolle Forssaan on rakennettu iso biologisen jätteen mädätyslaitos, jonka biokaasua käytetään ympäröivän teollisuusalueen kaukolämmityksessä. Laitos tuottaa polttoöljyä. Molempia alueellisia jätehuoltoaluetta, Karanojaa ja Kiimassuota on kehitetty merkittävästi seurantajaksolla.

Vesi- ja viemäriverkostojen osalta kehitys on ollut merkittävää suunnittelujaksolla.

Riihimäki – Janakkala – Hämeenlinna – Hattula – Kalvola päävesijohto- ja viemälinjan osalta on saatu toteutettua Hämeenlinnan ja Hattulan väli sekä Turengin ja Tervakosken väli. Turengin jätevedenkäsittelylaitos on uusittu puhdistusvaatimukset täyttäväksi. Loppi – Riihimäki – Hausjärvi vesi ja viemäri linja saatiin toteutettua kokonaisuudessaan. Linjan piirissä on myös Ryttylän ja Läyliäisten taajamat. Myös Riihimäen jätevedenkäsittelylaitos on uusittu puhdistusvaatimukset täyttäväksi. Eteläinen-Hauho vesi- ja viemäri linja rakennettiin. Samoin Jokioinen-Humppila linja. Forssan jätevedenkäsittelylaitos on uusittu puhdistusvaatimukset täyttäväksi. Lopen Kaartjärven-Räyskälän alue saatiin kokonaisuudessaan vesi- ja jätehuollon piiriin ja samalla rakennettiin Kaartjoen varteen erillinen puhdistamo.

Puolustusvoimien tarkoituksiin on EP-merkinnällä 5 kpl, 6870 hehtaaria ja EPs-merkinnällä 1 kpl, 114 hehtaaria. Näitä on osoitettu varuskunta- harjoitus- ja varikkoalueina. Näihin liittyy räjähdysvaaran vuoksi kaksi suojavyöhykeosa-aluevarausta. Näiden alueiden osalta on seurantajaksolla tehty lähinnä ympäristölupia varten meluselvityksiä.

Teknisen huollon verkosto ja suunnitelmat on esitetty teemakartalla 19

Luonnonvarat

Maakuntakaavassa on osoitettu omilla merkinnöillään vesialueita W-merkinnällä 56 kpl. W –merkinnällä maakuntakaavassa osoitetaan vesialueita, jotka ovat vedenhankinnan, vesien- ja linnustonsuojelun tai virkistystyksen kehittämisen kannalta erityisen merkittäviä. Ensisijainen varausperuste osoitetaan alaindeksillä: a vesiensuojelu, v virkistyskäyttö tai s linnustonsuojelu. Edelleen maakuntakaavassa pohjavesialueita on osoitettu osa-aluemerkinnällä. Vedenhankinnalle tärkeät (luokka I) ja muut vedenhankintaan soveltuvat (luokka II) pohjavesialueet osoitetaan maakuntakaavassa osa-aluemerkinnällä (sinisellä pistekatkoviivalla). Pohjavesialueita on yhteensä osoitettu 108 kappaletta, niistä I-luokan alueita on 51. Maa-ainestenottoon osoitettuja alueita on turvetuotantomerkinnällä EOt 10 käytössä olevaa turvetuotantoaluetta, 1360 hehtaaria, soran- tai hiekanoton merkinnällä EOh 70 kpl, 1889 hehtaaria ja kallionlouhintamerkinnällä EOk 60 kpl, noin 2803 hehtaaria.

Luonnonvaroihin liittyviä maisemansuojelukysymyksiä on käsitelty otsakkeen luonnon- ja maisemansuojelu alla.

Pintavesivarojen suojelussa keskeisimpiä toimenpiteitä seurantajaksolla ovat olleet siirtoviemärien suunnittelu ja rakentamishankkeet, joilla keskitetään puhdistus keskuspuhdistamoihin ja samalla on nostettu jätevesien puhdistustasoa. merkittävimmät hankkeet ovat olleet Hämeenlinna-Hauho-Tuulos, Hausjärvi-Riihimäki-Loppi sekä Kaartjärven vesihuoltohankkeet.

Erillisenä isona hankkeena on käynnistetty Vanajavesiprojekti, jonka tavoitteena rakentaa pysyvä organisaatio edistämään Vanajaveden ja sen valuma-alueen vesiensuojelua tavoitteena nostaa pitkällä tähtäimellä koko Vanajaveden vesistön laatutasoa nykyisestä.

Pohjavedensuojelu on ollut keskeisellä sijalla rakentamisen ohjaamisessa taajamien ympäristössä mm. teollisuusalueiden sijoittelussa ja toteutuksessa. Myös maa-aineksenoton ohjauksessa ja lupakäytännössä pohjavesien suojaaminen on ollut yksi keskeisiä kriteereitä. Hämeenlinnan Hattelmalan moottoritien risteysalueelle on aloitettu mittavat pohjaveden suojaustyöt seurantajakson lopulla. Kaartjärven vesihuoltohankkeilla on huomattava merkitys Pernunnummen pohjavesivarojen suojelulle. Pernunnummella on seurantajaksolla tehty myös mahdollisen pohjavedenoton YVA-selvitys. Seurantajakson alussa valmistui laaja pohjavesialueiden suojelusuunnitelma POSKI-projektin tuloksena. Merkittävimpien pohjavesialueiden osalta on käynnistynyt pitkä projekti, jolla tutkitaan maastotutkimuksin keskeisten alueiden rajaukset tarkemmin.

Teemakartoilla 20 ja 21 on esitetty loma- ja asuinrakennusten sekä tuotantorakennusten sijoittuminen pohjavesialueille.

Maa-ainelupia on myönnetty seurantajaksolla 246 kpl yhteensä 78 milj m³. Tästä 21% on ollut kalliomursketta. Maa-ainesten ottoalueiden maakuntakaavan sijainti ja kaikkien maa-ainelupien sijoitus ilmenee oheisesta teemakartassa 20. Maa-ainesten kokonaisottomäärä 2000-2010 on ollut 28 milj. m³, eli 2,54 milj. m³ vuodessa. Määrästä on kuljetettu Helsingin seudulle lähes miljoona kuutiota kohdistuen Hausjärven, Lopen ja Janakkalan alueille. Maakuntakaavassa on arvioitu vuosiotoksi 2,1 milj. m³, josta 0,8 milj. m³ Helsingin seudulle. Maakuntakaavan kokonaisuottomahdollisuuksiksi harjuista on arvioitu 350 milj. m³.

Maa-ainesten otto on pääasiassa keskittynyt maakuntakaavassa osoitetuille maa-ainestenottoalueille. Tällä on ollut tärkeä merkitys pohjavesivarojen suojelulle sekä asuinympäristön sekä virkistys- ja luonnonympäristön kannalta merkittävien harjualueiden säilyttämiselle.

Maa-ainestenoton painopiste on seurantajaksolla ollut siirtymässä kalliolouheen käyttöön. Erityisesti Lounais-Hämeessä, jossa luonnonsoran esiintymät ovat pienimmät on siirtyminen ollut huomattavaa. Maakuntakaavan aluevarauksiin on kohdistunut kiinnostusta ja lupia on myönnetty kaavana mukaisesti. Kuitenkin kallioiden sijainti sekä niiden pienemmät maisema-arvot sekä vaikutukset pohjaveteen mahdollistavat laajemmin myös muiden kuin kaavan mukaisten louhinta-alueiden käyttöönoton.

Kallioista valmistui seurantajaksolla koko kallioluontotyyppin kattavat käyttösuunnitelmat, jonka perusteella on mahdollista arvioida mahdollisen louhinnan ympäristövaikutuksia. Selvitys oli jo kaavatyön keskeisenä suunnitteluaineistona.

Teemakartalla 22 on maakuntakaavan maa-ainestenottoalueet ja niille myönnetyt maa-ainesluvut.

Vapaa-aika ja virkistys

Maakuntakaavassa on retkeilyalueita VR-merkinnällä 69 kpl, noin 8373 hehtaaria, ulkoilu ja lähivirkistysalueita VL-merkinnällä 65 kpl, 3596 hehtaaria ja urheilualueita VU-merkinnällä 18 kpl, 868 hehtaaria. Metsätalousalueita, jotka ovat tärkeitä ulkoilun kehittämisvyöhykkeitä MU-merkinnällä 42 kpl, 13530 hehtaaria ja MUyo-merkinnällä lähinnä oppilaitosten havaintometsiä 2 kpl, 898 hehtaaria. Veneilysatamat, Vihavuoden kanava, ampumaradat ja moottoriradat ovat kohdemerkinnöillä. Lisäksi vapaa-aikaa ja matkailua palvelevat reitistöt ja yhteydet on osoitettu teemakohtaisin merkinnöin. Luontomatkailun kehittämisen kohdealueina on osoitettu Hämeen Järviylängön ja Evon-Kuohijärven luontomatkailupuistot. Virkistyskohteita on 31 kpl ja ampuma- ja moottoriratoja 20 kpl. Matkailun elinkeino- ja palvelualueet on osoitettu RM- merkinnällä 39 kpl, 1297 hehtaaria ja RMs-merkinnällä 14 kpl, 343 hehtaaria.

Retkeilyalueet sijoittuvat taajamien ulkopuolelle ja niiden toteutus perustuu maanhankintaan. Lähivirkistysalueet ja urheilualueet toteutetaan pääsääntöisesti asemakaavoilla ja hankitaan kuntien omistukseen. MU-alueet ovat normaalissa metsätalouksikäytössä, ja niihin kohdistuu lähinnä reitistötarpeita. Toisaalta kyseiset vyöhykkeet pyritään säilyttämään myös tulevaisuudessa metsätalousalueina.

Virkistysalueita on maakuntakaavassa noin 12 000 hehtaaria, joilla on rantaa runsas 200 km, 8,5 % maakunnan 2560 km kokonaisrantaviivasta. Rantaviivaa on 1,4 m/asukas. Rantaa toteutuneilla virkistysalueilla on runsas 70 km, mikä vastaa 0,3 m/asukas. Rantaviivasta on julkisessa omistuksessa 100 km.

Virkistysalueista on toteutuneita tai julkisessa omistuksessa lähes kaksi kolmasosaa kuntien omistamia toteutuneita ulkoilu- ja retkeilyalueita liki 2000 hehtaaria ja valtion maille sijoittuvia retkeilyaluevarauksia noin 6000 hehtaaria, josta Evon valtion retkeilyalueen osuus on vajaa 5000.

Virkistysalueyhdistyksen maanhankinnan painopisteohjelma käsittää yhdeksän retkeilyaluetta VR-merkinnällä. Näiden virkistysalueiden pinta-ala maakuntakaavassa on runsas 1100 hehtaaria, josta noin 280 hehtaarin alueet, kattaen kaikki ohjelman yhdeksän aluetta, tulisi jatkossa vähintään maanhankintaan.

Virkistysalueyhdistyksen kautta yhteiseen omistukseen on hankittu alueita kaikkiaan noin 200 hehtaaria, joilla on rantaa 20 kilometriä. Virkistysalueet on kaikki varustettu retkeilypalveluin ja otettu käyttöön. Maanhankinnan painopistealueisiin sisältyy rantaviivaa noin 33. Seudulliset virkistysalueet on pääsääntöisesti turvattu rakentamiselta ranta-asemakaavoituksella vapaa-alueina rakennusoikeuksien siirroilla ja järjestelyillä. Virkistysalueiden toteutusta on hoidettu myös sopimusteitse ja ulkoilureittijärjestelyin.

Maakunnallisia virkistysalueita on toteutettu neljä kappaletta 2000 jälkeen Tammelassa, Hauholla ja Lopella. Ulkoilureitistöjen toteutus on keskittynyt Evolle ja Hämeen järviylängölle. 2007-2011 Hämeen ilvesreitistö uusittiin nostamalla laatua ja sijoittamalla reitti mahdollisimman paljon metsämaastoon.

Rakennus- ja huoneistorekisterin tietoihin perustuen seurantajaksolla 2000-2009 retkeilyalueille ei ole sijoittunut lainkaan asuin- tai lomarakennuksia. Kaikkiaan näillä alueilla rakennuksia on 23 kpl. Taajamien ulkoilualuerajausten sisään asuin- ja lomarakennuksia on sijoittunut seurantajaksolla 59 kpl ja kaikkiaan noin 240 kpl. MU-metsätalousalueille on seurantajaksolla sijoittunut asuin tai lomarakennuksia 22 ja kaikkiaan näillä alueilla on kyseisiä rakennuksia 234.

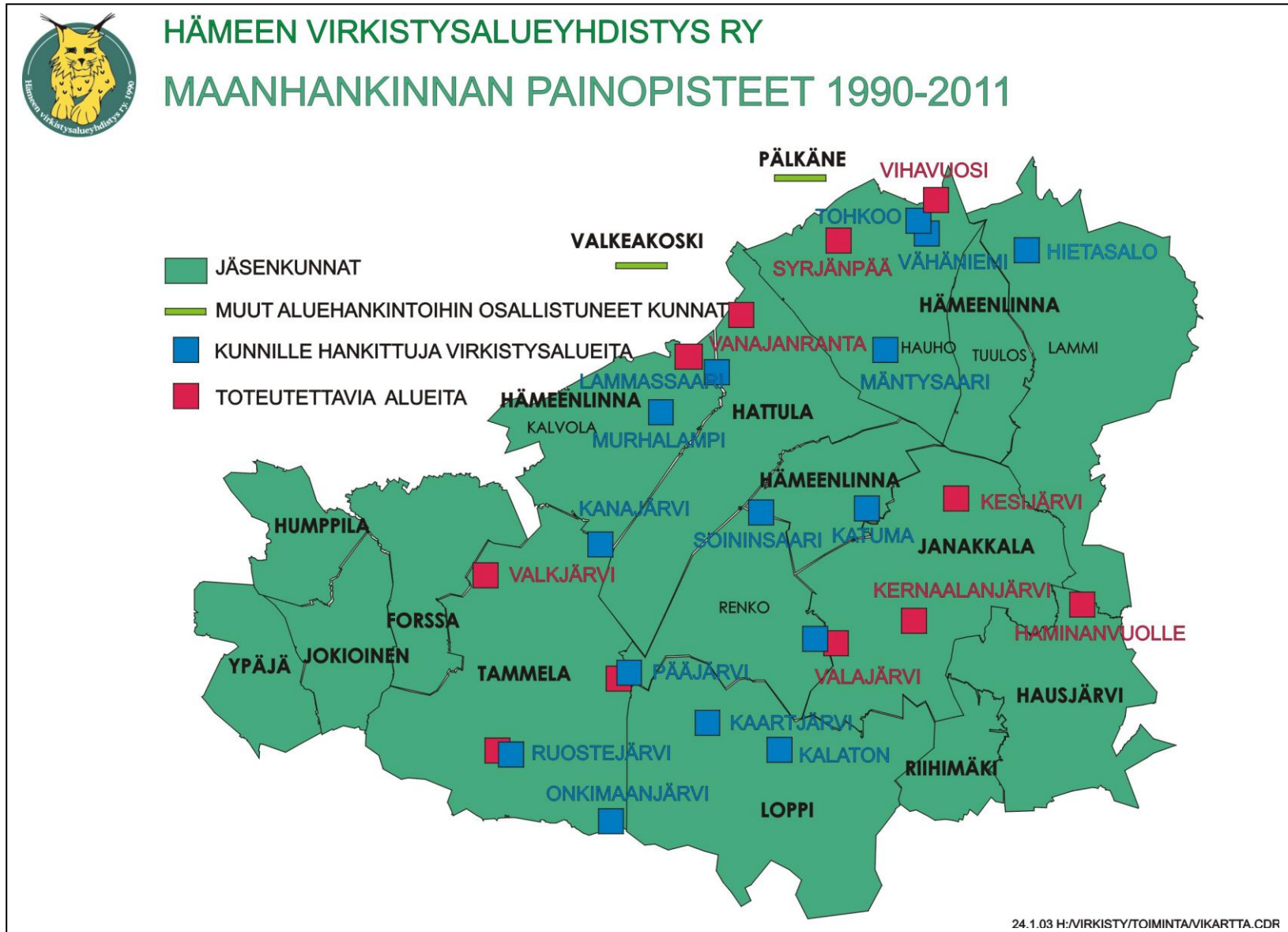
Urheilurakentamisessa merkittäviä kohteita ovat olleet golfkentät, joita seurantajaksolla on rakennettu Hämeenlinnaan ja Hattulaan sekä Ypäjälle. Eerikkilän urheiluopiston alueelle on toteutettu jalkapallohalli ja Hämeenlinnan jäähallia on laajennettu merkittävästi.

Matkailurakentamisessa merkittäviä kohteita ovat olleet Vanajanlinna, jossa on tehty laajaa arvokkaan rakennuskannan restaurointia ja uudiskäyttöä. Vanajanlinnaan on toteutettu myös uutta lomakylää. Aulangolle on rakennettu kylpylä liikuntahalleineen sekä uusi lomakylä. Aulangon alueelle on laadittu kokonaisvaltainen kehittämissuunnitelma alueen yrittäjien ja kaupungin yhteistyönä. Eerikkilään Tammelaan on tehty laaja kehittämissuunnitelma, jonka pohjalta käynnistyi alueen yleis- ja asemakaavoitus. Myös Lopen Räyskälässä on laadittu alueen kehittämissuunnitelmaa, joka tähtää yleiskaavoitukseen. Räyskälän koulutontille laadittiin lomakyläasemakaava. Lopen Laakasalon alueen kaavoitus on puolestaan olennaisesti heikentänyt alueen matkailun kehittämismahdollisuuksia ja alue onkin muuttunut lähinnä yksityiseksi asuin- ja loma-alueeksi. Muilta osin maakuntakaavan lomakylä ja matkailualueisiin ei ole juurikaan kohdistunut kehittämis- tai toteuttamistoimenpiteitä. Hämeenlinnan Verkatehtaan alueen kulttuurikeskushankkeen kehittäminen ja toteutus EU-kehittämisrahoituksella on ollut vapaa-ajan ja matkailutoimintojen kannalta maakunnan kärkihanke.

Hämeen järviylängön aluetta on kehitetty voimakkaasti luontomatkailualueena mm. kahden kehittämisprojektin kautta. Hämeen luontokeskuksen valmistuminen 2000 käynnisti alueen laajamittaisen kehittämisen ja markkinoinnin. Mm Hämeen ilvesreitistö 250 km, toteutettiin 2001 ja uudistettiin 2010 erillisten reitistöprojektien kautta. Reitistö on nykyisellään laadukkaasti varusteltu ja merkitty maastoon ja järviylängö on noussut valtakunnallisesti tunnetuksi luontomatkailun ja retkeilyn brändiksi.

Myös Evon retkeily- ja luontomatkailualue on kehitetty koko 2000 luku ja 2001 valmistunut Evokeskus on ollut tärkeä palvelu Evon valtion retkeilyalueelle. Evon Ilvesvaellusreitistöä on seurantajaksolla kehitetty merkittävästi. Myös Hämeenlinnan Kansallisen kaupunkipuiston ulkoilureitistö on ollut seurantajaksolla kehittämisen painopisteenä.

Teemakartalla 23 on esitetty maakuntakaavan vapaa-ajan kehittämisalueet ja reitit. Teemakartasta 24 ilmenee asuin- ja lomarakentamisen sijoittuminen maakuntakaavan MU-alueille.

Luonnon- ja maisemansuojelu

Maakuntakaavassa on suojelualueita on SL-merkinnällä 189 kpl, noin 17020 hehtaaria, SI merkinnällä 2 kpl, 10 hehtaaria, Sp-merkinnällä 20 kpl, 285 hehtaaria, MYg-merkinnällä 206 kpl, 13829 hehtaaria MYp-merkinnällä 2 kpl, 36 hehtaaria MY-merkinnällä 10 kpl, 178 hehtaaria. Lisäksi perinnemaisemakohteita on 77 kpl kohdemerkintöinä ja luonnonsuojelu-luontotyyppikohteita 39 kpl kohdemerkintöinä. Natura-2000 -ohjelman alueet ovat osa-alueina, joiden maankäyttö on osoitettu aluevarausmerkinnöin. Riistaylityksiä kolmosmoottoritiellä on 4 kpl. Luonnonsuojelu, luontotyyppi ja perinnemaisemakohteita on 157 kpl.

Luonnonsuojelualueiden toteutus tapahtuu pääsääntöisesti valtion maanhankinnan kautta. Kuitenkin yksityiset maanomistajat ovat merkittäväällä tavalla rauhoittaneet omia valtakunnallisten ohjelma-alueiden sisälle sijoittuvia maa-alueitaan, jolloin omistus ei siirry valtiolle. Seurantajaksolla 2000-2010 on valtio hankkinut omistukseensa kaikkiaan 3189 hehtaaria maakuntakaavan mukaisia luonnonsuojelualueita. Samaan aikaan yksityiset maanomistajat ovat hakeneet rauhoitukseen luonnonsuojelullisesti arvokkaita alueita 2100 hehtaaria. Nämäkin koskevat pääasiassa valtakunnallisesti arvokkaita maakuntakaavan luonnonsuojelukohteita. Ne sisältävät myös Metso-rahoitukseen perustuvia muitakin kohteita, kuitenkin pinta-alallisesti pienemmässä määrin. Kaikkiaan yksityisiä rauhoituksia on 2525 hehtaaria. Merkillepantavaa onkin, miten laajaa vapaaehtoinen rauhoitustoiminta on ollut viimeisen 10 vuoden aikana.

Luonnonsuojelualueiden maanhankinta on edennyt valtakunnallisten ohjelma-alueiden toteutuksen kautta lähelle tavoitetta. Erityisenä toteutuksen kohteena ovat olleet luonnonsuojelulain pohjalta toteutettavat Natura-kohteet: kansallispuisto-ohjelma, vanhojen metsien suojeluohjelma, soidensuojelun perusohjelma ja lehto-ohjelma. Lintuvesien suojeluohjelman toteutus on alullaan, mutta lintuvesien osalta toteutustarve on vähäisempää, koska alueet ovat paljolti yhteisiä vesijättöalueita tai vesialueita. Pienet Natura-kohteet, kuten kylmäkukka-alueet ovat pääosin toteutettu, samoin luonnonsuojelulain mukaiset luontotyypit.

Maisemansuojelualueet harjuihin ja kallioihin kohdistuen on osoitettu Myg-merkinnällä. Nämä alueet ovat metsätalousaluita, joilla suojelutarve kohdistuu arvokkaaseen geologiseen muodostumaan. Näiltä osin maa-ainelain mukainen lupajärjestelmä toimii geologisten suojeluarvojen arvioinnin perustana ja turvaa maa-ainelain tarkoittamat maaperään liittyvät maisema- ja suojeluarvot.

Maakuntakaavan luontotyypit ja muutkin kohteet ovat luonnonsuojelulailla rauhoitettuja kohteita. Natura-alueiden toteutus tapahtuu pääasiassa luonnonsuojelulailla. Geologisten kohteiden, mm Luutasuonharjun sekä Evon alueen osalta toteutus perustuu maa-ainelakiin tai muunlaiseen toiminnan suunnitteluun ja ohjaamiseen.

Metsähallituksen toimesta on tehty laajoja alueellisia luonnonvarasuunnitelmia, jotka tehdään 4 vuoden jaksoissa. Voimassa oleva Länsi-Suomen suunnitelma on vuosilta 2004-2008. Uusi suunnitelma vuosille 2009-2013 on tekeillä. Liesjärven kansallispuistoon ja Torronsuon kansallispuistoon valmistui hoito- ja käyttösuunnitelmat 2006 ja 2007. Näillä ohjataan kansallispuistoalueen matkailu- ja virkistyskäyttöä ja rajataan täysin suojellut kansallispuiston osa-alueet.

Teemakartoista 26 ja 27 ilmenee valtion maanhankinta suojelusuunnitelman alueilla sekä rakentaminen kymmenvuotisjaksoissa SL ja MY-alueilla. Myg-alueille on seurantajaksolla rakennettu 22 asuinrakennusta. Kaikkiaan niitä on 174 kpl.

Kulttuuriympäristönsuojelu,

Arvokkaiden kulttuuriympäristöjen ja niiden muodostamien kokonaisuuksien esittämiseen käytetään maakuntakaavassa pääasiassa osa-aluemerkintöjä Maakuntakaava sisältää seuraavia merkintöjä.

Osa-alueita on osoitettu ma-merkinnällä, maisema-alue: kulttuurimaiseman, rakennetun kulttuuriympäristön tai kulttuurihistorian kannalta tärkeä alue, ra-merkinnällä arvokas rakennettu kulttuuriympäristö ja kp-merkinnällä kansallisen kaupunkipuiston alue.

Aluemerkintöjä rakennetuilla alueilla ovat Sr-merkintä, arvokas rakennettu kulttuuriympäristö, erityisen merkittävä. Pikku-s – merkinnällä on osoitettu rakennettuja alueita, jolla arvokkaan rakennetun kulttuuriympäristön peruspiirteet säilytetään. Näitä ovat As, Ats, EPs, Ps, RAs, RMs, TPs, Ts tai jolla arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä Cs täydentää päämaankäyttöä. Nämä on osoitettu vinorasterilla päämaankäytön päällä. Arvokkaat rakennetun ympäristön pienet kohteet on osoitettu vastaavalla kohdemerkinnällä sr.

Perinnemaisemat on osoitettu merkinnällä Myp, maa- ja metsätalousvaltainen alue, jolla erityisiä ympäristöarvoja, perinnemaisema tai vastaavalla kohdemerkinnällä.

Muinaismuistoalueet on osoitettu SM-merkinnällä tai pääasiassa vastaavalla kohdemerkinnällä.

Maisematiet on osoitettu vihreällä viivalla ja historiallisen tien linja on osoitettu palloviivalla tai erillisellä m-merkinnällä tieluokan yhteydessä. Myös museorata on esillä maakuntakaavassa.

SM-alueita on kaikkiaan 14 kpl 643 hehtaaria. Myp-alueita on 22 kpl ja 321 hehtaaria. Maatalouden kannalta tärkeitä yhtenäisiä peltoalueita on osoitettu MT-merkinnällä 74 kpl, noin 29861 hehtaaria. Näillä on merkitystä myös kulttuurimaisemien suojelulle.

Rakennussuojelu toteutuu maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuen asemakaavoituksella. Vain poikkeuksellisen arvokkaat rakennukset voidaan suojella myös rakennussuojelulailla. Näitä kohteita Kanta-Hämeessä on vain muutama. Rakennussuojelu onkin toteutunut erinomaisen hyvin asemakaavoituksen kautta. Luonnonsuojelulain perusteella voidaan perustaa maisema-alueita. Tällaista toteutusta ei olla käytetty. Kulttuuriympäristön suojelu perustuukin siihen, että muussa maankäytössä huomioidaan myös kulttuuriympäristön tarpeet. Useimmiten kulttuuriympäristön hoito erityisesti maaseutumaisemassa onkin aktiivista maisemanhoitoa ja vaalimista sekä rakentamisessa että viljelytoiminnassa ja reuna-alueiden metsänkäsittelyssä.

Rakennussuojelun tavoitteita on edistetty merkittävällä tavalla uudistamalla vanhentuneita asemakaavoja rakennuskulttuurin kannalta merkittävillä taajama-alueilla. Myös Hämeenlinnan verkatehtaan Forssan tehtaanpuiston ja kutomoalueen sekä Riihimäen Lasin alueella vanhoja teollisuusmiljöitä on pieetillä pystytty ottamaan uusiokäyttöön palvelmaan kulttuuria ja elinkeinoelämää.

Teemakartalla 28 on esitetty kulttuuriympäristöjen valtakunnalliset ja maakunnalliset arvot. Teemakartalla 29 on esitetty loma-
aja asuinrakennusten sijoittuminen maakuntakaavan MT- ja Myp-alueille.

Muinaisjäännökset ovat automaattisesti suojeltu muinaismuistolailla. Maakuntakaavassa on muutamia laajempia alueita. Näistä Hakoisten linnavuoren ympäristön maisema on suojeltu muinaismuistolailla maanomistajan omasta hakemuksesta. Retulansaaren maisemien säilyminen on turvattu rantakaavoituksella sekä maanomistajien aktiivisella hoitotyöllä.

Forssan seudulle ja Renkoon valmistui seurantajaksolla muinaijäännesselvitys, jossa kartoitettiin alueen kivikautiset, rautakautiset ja historiallisen ajan muinaijäännökset. Perustana työlle laadittiin koko maakunnan kattava muinaijäännesselvitys, joka ohjasi inventointityön kohteisiin, jotka ovat potentiaalisia muinaijäännesselvityksiä. Riihimäen ja Forssan kaupunkiseuduille valmistui kuntakohtaiset kulttuuriympäristöselvitykset.

Perustuen rakennus- ja huoneistorekisteriin seurantajaksolla on maakuntakaavan MT-alueille rakennettu 114 asuinrakennuskohdetta. Kaikkiaan niitä on 2300. Oheisesta kartasta ilmenee kymmenvuotijaksoissa rakennusten sijanti.

Teemakartalla 30 on esitetty maakuntakaavan muinaijäännökset.

5. Maakuntakaavan toteuttamissuunnitelma 2025

Kanta-Hämeen maakuntakaavan tavoitevuodeksi valittiin 2025. Maakuntakaavan toteutuksen seuranta 2000-2010 ja toteuttamissuunnitelma 2025 lähdettiin valmistelevaan KHO:n päätöksen jälkeen. Tarkoituksenmukaiseksi seurantajaksoksi muodostui ensimmäisen kymmenen vuoden jakso. Tämän pituinen aika mahdollistaa riittävän pohjan kaavaratkaisujen ja kaavan mitoituserusteiden toimivuuden arvioinneille. Raportissa käytetyt RHR-rekisteritiedot ulottuvat vuoteen 2009. Lisäksi asetuksen vaatiman seurannan ohella suunnitelmaan sisällytettiin maakuntakaavan sisältämien uusien maankäyttöratkaisujen ja niihin liittyvien isojen kehittämis- ja rakentamishankkeiden toteuttamissuunnitelma. Sen ensimmäinen vaihe sisältää ensimmäisen 10 vuoden aikana toteutuneet hankkeet (2000 – 2010). Toinen vaihe sisältää seuraavan viiden vuoden hankkeet (2011 –2015). Kolmas vaihe sisältää keskipitkän tähtäimen hankkeet (2016 - 2025) ja neljäs vaihe pitkän aikavälin hankkeet (yli 2025). Viides vaihe tarkoittaa hankkeita, jotka eivät tule toteutumaan.

Maakuntakaavassa on Ympäristöministeriön ohjeiden mukaan osoitettu erillisillä punaisilla merkinnöillä uusi ympäristöä olennaisesti muuttava maankäyttö. Näin on menetelty asumisen, liikenteen, energiahuollon ja teknisenhuollon isojen hankkeiden osalta.

Toteuttamissuunnitelma on laadittu seuraavan taulukon muotoon. Suunnitelma kattaa maakuntakaavan kaikki merkittävät suunnitellut uudet alueidenkäyttöratkaisut. Siinä on mukana ensimmäisellä 10-vuotisjaksolla toteutuneet maakunnallisesti merkittävät maankäytön ja rakentamisen hankkeet sekä arvio toteutuksen aikataulusta tavoitevuoteen 2025 ja sen jälkeiset toteutukset. Lisäksi taulukossa on tiedossa olevat kustannusarviot, toteutuksen volyymitietoja sekä toteuttamisen vastuutahot.

Toteuttamissuunnitelmassa on kaikkiaan 244 2000-2025 toteutettavaa kohdetta, hanketoteutuksia, suunnitelmia tai toteutustoimenpiteiden määrällisiä yhteenvetoja 10 vuoden jaksolla. Suunnitelman kohteet on luokiteltu hanketyypeittäin: A= asuminen, P= palvelut, T= tuotanto, K= tekninen huolto, E=energia, LT=tieliikenne, LK=kevytliikenne, LJ=julkinen liikenne, L=liikenne muut, V/VM=virkestys ja vapaa-aika, R= riistaylitykset, S= luonnonsuojelu ja H= hyötykäyttö, maa-ainestenotto

Teemakarttaluettelo

1. väestön määrä vuonna 2007
2. YKR-, kylä- ja taajama-alueiden muutos 1980-2005
3. Asumisen alueet maakuntakaavassa
4. Maakuntakaavan asuinrakennukset Ar-alueilla 10-vuotisjaksoissa
5. Maakunnan kaikki asuinrakennukset 10-vuotisjaksoissa
6. Asuinhuoneistojen lukumäärän muutosruuduissa 1980-2005
7. Maakuntakaavan asuinrakennukset maaseudun kehittämisalueilla 10-vuotisjaksoissa
8. Väestön sijoitus ruutuihin 2005, maaseutuasutuksen kehittämisalueiden väkimäärä
9. Maaseutuasutuksen kehittämisalueiden ikäjakautuma
10. Väestön absoluuttinen muutos 1980-2005 ja muutos maaseutuasutuksen kohdealueilla
11. Keskimääräinen asumisväljyys kunnittain 1960-2006
12. Keskimääräinen asumisväljyys ruuduissa 2005
13. Tuotantoalueiden profilointi
14. Asuinrakennukset tuotantotoiminnan alueilla 10-vuotisjaksoissa
15. Maakuntakaavan tuotantoalueiden kerrosalat ja tehokkuus 2009
16. Keskus ja palvelurakenne
17. Maakuntakaavan liikenteen kehittämiskuva
18. Maakuntakaavan energihuollon kehittämiskuva
19. Maakuntakaavan teknisen huollon kehittämiskuva
20. Asuin- ja lomarakennusten sijoittuminen maakuntakaavan pohjavesialuille 10-vuotijaksoissa
21. Tuotantorakennusten sijoittuminen maakuntakaavan pohjavesialuille 10-vuotijaksoissa
22. Maakuntakaavan maa-ainestenottoalueet ja niille myönnettyt maa-ainesluvut
23. Maakuntakaavan vapaa-ajan kehittämisalueet
24. Asuin- ja lomarakennusten sijoittuminen maakuntakaavan MU-alueille 10-vuotijaksoissa
25. Kunnille hankitut maakunnalliset virkistysalueet ja hankintaohjelma
26. Luonnonsuojelun kehittämiskuva ja valtion maanhankinta luonnonsuojelutarkoituksiin
27. Asuin- ja lomarakentaminen MY-alueilla 10-vuotisjaksoissa
28. Kulttuuriympäristöjen valtakunnalliset ja maakunnalliset arvot
29. Asuin- ja lomarakennukset MT ja Myp-alueilla 10-vuotisjaksoissa
30. Maakunnan muinaisjäännökset

Kuntien kaavoitustilanne 2000-2010 (päivitystarve)

Hämeenlinna

Painonkankaan osayleiskaava

Aulangon osayleiskaava

Sampo-Kokon osayleiskaava

Eteläisten yleiskaava

Lammin keski- ja eteläosien yleiskaava

Evon yleiskaava

Ormajärven yleiskaava

Keskeisten alueiden osayleiskaava

Hattula

Lehijärven-Armijärven osayleiskaava

Mierolan Ventolan alueen osayleiskaava

Lepaan yleiskaava

Keskeisten-alueiden osayleiskaava

Janakkala

Itäisten alueiden rantaosayleiskaava

Läntisten alueiden rantaosayleiskaava

Harvialan osayleiskaava

Janakkalan rakennesuunnitelma

Riihimäki

Kuulojan alueen yleiskaava

Läntisten alueiden yleiskaava

Hausjärvi

Monnin yleiskaava

Kuulojan yleiskaava

Ryttylän yleiskaava

Loppi

Sajaniemen yleiskaava

Keskeisten alueiden yleiskaava

Launosten yleiskaava

Forssa

Kassinmäen yleiskaava

Tuulivoimayleiskaava

Humppila

Lasin alueen yleiskaava

Lentokentä-yleiskaava

Jokioinen

Tuulivoimayleiskaava

Tammela

Kaukjärven yleiskaava

Keskustan Riihivalkaman osayleiskaava

Kaukolan yleiskaava

Ruostejärven yleiskaava

Läntisten alueiden yleiskaava

Tuulivoimayleiskaava

Ypäjä

Hevosalueen yleiskaava

Ypäjän kylän yleiskaava